

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra slovanských jazyků a literatur

Oddělení českého jazyka a literatury

Diplomová práce

Metody čtení a psaní v brněnských školách

Vypracovala: Marcela Fukačová

Vedoucí práce: PhDr. Ivana Šimková, Ph.D.

České Budějovice 2021

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem svoji diplomovou práci na téma *Metody čtení a psaní v brněnských školách* vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě, elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce.

Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích

.....

Marcela Fukačová

Poděkování:

Ráda bych poděkovala své vedoucí diplomové práce PhDr. Ivaně Šimkové, Ph.D., za odborné a cenné rady, pochopení, trpělivost a maximální vstřícnost při konzultacích.

Poděkování patří také respondentům, kteří se zúčastnili výzkumného šetření, díky kterému mohla být diplomová práce zpracovaná.

Děkuji také mé rodině a blízkým za podporu během celého studia.

Anotace

Diplomová práce se zabývá problematikou vyučování čtení a psaní v 1. ročníku ZŠ na školách v brněnském regionu. Hlavním cílem je zjistit, jaké metody pro výuku počátečního čtení a psaní jsou nejvíce využívány učiteli na základních školách v Brně a dále zmapovat, jaké učebnice učitelé v tomto regionu využívají pro výuku.

V teoretické části práce je nastíněna historie a současnost výukových metod elementárního čtení a psaní a také přehled současných učebnic elementárního čtení a psaní od vybraných nakladatelství.

Výzkumná část zjišťuje formou dotazníkového šetření využívání jednotlivých metod na základních školách a dále mapuje četnost používaných učebnic.

Klíčová slova: metody, čtení, psaní, učebnice

Annotation

The diploma thesis deals with the issue of teaching reading and writing in the 1st year of elementary school at schools in the Brno region. The main goal is to find out which methods for teaching initial reading and writing are most used by teachers at primary schools in Brno and to further map which textbooks teachers in this region use for teaching.

The theoretical part of the thesis outlines the history and present of teaching methods of elementary reading and writing, as well as an overview of current textbooks of elementary reading and writing from selected publishers.

The research part finds out in the form of a questionnaire survey the use of individual methods in primary schools and further maps the frequency of textbooks used.

Keywords: methods, reading, writing, textbooks

Obsah

ÚVOD.....	8
I. TEORETICKÁ ČÁST	9
1 Význam výuky čtení a psaní v 1. ročníku ZŠ	10
2 Historické metody výuky čtení a psaní.....	12
2.1 Historické metody výuky čtení.....	13
2.1.1 Metody analytické	13
2.1.2 Metody syntetické	14
2.1.3 Metoda analyticko-syntetická.....	16
2.2 Historické metody výuky psaní	16
3 Současné metody ve výuce čtení	19
3.1 Analyticko-syntetická metoda	20
3.2 Metoda vzájemného posilování čtení a psaní	21
3.3 Genetická metoda	22
3.4 Analyticko-syntetická metoda bez tvorby slabik.....	22
3.5 Metoda Sfumato [®] - Splývavé čtení [®]	23
4 Současné metody ve výuce psaní.....	25
4.1 Vázané písmo	25
4.1.1 Metoda klasická/stávající	26
4.1.2 Metoda alternativní/innovativní	28
4.2 Nevázané písmo.....	30
4.2.1 Písmo Comenia Script	30
4.2.2 Další typy nevázaného písma	32
5 Učebnice elementárního čtení.....	35
5.1 Současné učebnice pro výuku elementárního čtení.....	35
II. VÝZKUMNÁ ČÁST.....	41
6 Výzkumný záměr a cíl výzkumu	42

6.1	Charakteristika výzkumné metody	43
7	Průběh výzkumného šetření.....	46
8	Interpretace výsledků a jejich zpracování.....	48
	Shrnutí.....	60
	Diskuze	62
	Závěr	64
	Seznam odborné literatury	66
	Internetové zdroje	70
	Seznam příloh	73

ÚVOD

Čtení a psaní je nevyhnutelnou součástí české gramotnosti a zároveň jeho osvojení patří k nejdůležitějšímu úkolu primárního vzdělávání. Pokud člověk neovládá tyto základní dovednosti, je pravděpodobné, že jeho sociální, osobní či profesionální růst bude zcela omezen. Tyto dovednosti jsou nepostradatelnou součástí života a jsou nezbytné k získávání informací, k dalšímu vzdělávání a je nepostradatelnou součástí při trávení volného času. Výuka elementárního čtení a psaní začíná již při příchodu do prvního ročníku základní školy.

V současné době pedagogové vyhledávají novější přístupy k výuce čtení a psaní, které by pro žáky byly co nejideálnější a braly v úvahu individuální odlišnosti a potřeby žáků. Výuce elementárního čtení a psaní je nutné se dostatečně věnovat, pro pedagogy je proces výuky čtení a psaní velice náročný. V dnešní společnosti je na kvalitu čtení a psaní kladen velký důraz, proto jeho elementární výuka je zcela nevyhnutelná a nepostradatelná. K procesu výuky čtení a psaní je nutné vybrat vhodné metody, kterých se pedagog a žáci podobu učení budou držet. V současné době existuje mnoho metod pro elementární čtení a psaní, ze kterých si vedení školy nebo pedagogové mohou vybírat.

Práce je rozdělena do dvou částí, teoretické a výzkumné. Teoretická část je rozdělena na pět kapitol, v nichž je shrnutý význam výuky čtení a psaní v prvním ročníku, historie vyučovacích metod elementárního čtení a psaní a současné vyučující metody. Dále se teoretická část zabývá přehledem učebnic počátečního čtení a psaní, které zastupují jednotlivé metody.

Výzkumná část je orientována na metody čtení a psaní, které jsou používány v brněnských školách. Dále je zaměřena na učebnice počátečního čtení zastupující jednotlivé metody, které vybrané školy využívají. Výzkumné šetření bylo provedeno formou dotazníků. V této části je zahrnuta i jejich analýza a vyhodnocení. Cílem bylo zjistit, které vyučovací metody v elementárním čtení jsou využívány a zároveň jaké učebnice počátečního čtení pro příslušné metody využívají. Dále zjištění jakými typy písma pedagogové vyučují a zároveň jaké písanky k danému písmu používají.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 Význam výuky čtení a psaní v 1. ročníku ZŠ

„Od zavedení povinné školní docházky je úkol naučit číst a psát považován za základní úkol počátečního školního vzdělání.“ (Kořínek, 1985, str. 7)

V roce 1989 při procesu demokratizace české společnosti se v českém školství transformovala řada změn do celkové koncepce vyučování. U primární školy znamenala transformace vnitřní proměnu. Smyslem bylo naplnění současného cíle primární školy, tedy otevřené vzdělávání u každého jedince pro tzv. celoživotní vzdělávání. V proměně primární školy byla jedna z nejpodstatnějších změn u výuky prvopočátečního čtení a psaní, která byla řazena do roku 1976 v oblasti vzdělávání na 1. stupni ZŠ za nejproblematictější. Příčinou neúspěchu byl nedostatečný ohled na individuální vzdělávání každého jedince. (Wildová, 2002)

Od počátku vstupu do školy byly na žáky kladeny velmi vysoké nároky, které následně vyvolávaly u žáků nechuť číst a psát. V současnosti je mnoho možností a způsobů při předávání informací. Zájem se klade především na kvalitu osvojení čtecích a psacích dovedností pomocí respektu individuálních potřeb a schopnosti jedince, využití vnitřní motivace a jeho zájmů či uplatnění jeho tvořivosti a aktivity. Od prvotního nástupu do školy je čtení a psaní využíváno především jako funkční nástroj pro komunikaci, osobnostní a sociální rozvoj či pro trávení volného času. (Wildová, 2002)

V dnešní době má výuka elementárního čtení a psaní za úkol žáka naučit písmo a osvojit si dovednost číst a psát. Tento úkol obsahuje cíle, o které by se měl pedagog snažit u všech jedinců je zrealizovat. Do podstatných cílů je řazeno především: čtení s porozuměním, rozvíjení dovednosti ke správnému čtení a čtení s přiměřeným tempem. Určité tempo je podmínkou pro porozumění textu. K dalšímu cíli je zahrnuto pěstování kladného vztahu ke čtení a psaní. K hlavnímu a nezbytnému se však přisuzují optimální podmínky výuky, které navozují u žáků „bezpečnou“ atmosféru a zahrnutí užívání diferencovaných forem výuky, metodických postupů a způsobu hodnocení. Ve všech etapách je nutno dodržovat individuální přístup k žákům v oblasti motivace. (Wildová, 2002)

U primárního vzdělávání je nezbytné dosažení celkové vzdělanostní úrovně. Z prvotních základů a vědomostí se bude dále rozvíjet písařská a čtenářská gramotnost, která je důležitým předpokladem pro vzdělávání, profesní růst a trávení volného času. *„Čtení a psaní tvoří základ gramotnosti člověka, je základní podmínkou i prostředkem,*

umožňujícím rozvoj dalších intelektuálních schopností člověka.“ (Jedlička, 1972, str. 5). Je nezbytné pro získávání informací, k orientaci ve světě a pro rozvoj kultivaci člověka. Pomáhá rozvíjet představivost, myšlení, paměť, slovní zásobu a osvojovat si pravopisné normy. (Lebeer, 2006)

V současné době je dovednost číst a psát nutností pro život jedince a celé společnosti. Člověk, který tuto dovednost neovládá je dost znevýhodněn společensky a je stavěn nevýhodnému postavení. Na čtení a psaní by měl být kladen velký důraz, jelikož je stále podstatný pro získávání informací. (Santlerová, 1995)

Jana Doležalová (2001) zdůrazňuje význam počátečního období výuky čtení a psaní: *„Výuka počátečního čtení a psaní značnou měrou ovlivňuje proces a výsledky učení v dalších letech a později v dospělosti i úroveň funkční gramotnosti. Na způsobu výuky záleží, jak dlouho přetrvává motivace k učení se těmto dovednostem, vztah ke čtení a ke vzdělání vůbec.“* (Doležalová, 2001, str. 3)

2 Historické metody výuky čtení a psaní

Podle Martiny Fasnerové (2018) je výuková metoda obecně specifikována jako trasa, díky které nejlépe zprostředkujeme učivo, které v danou chvíli vyučujeme. Pedagog vybírá nejvhodnější výukové metody, díky nimž je předávání vědomostí, dovedností, schopností a ostatně uvádění všech kompetencí v určitém předmětu, činnosti a disciplíně snazší.

V historii se na psaní a čtení hledělo s posvátným respektem. Způsobilstvo ve čtení a psaní bylo považováno za velkou výhodu. Psaní a čtení připadalo vyšším společenským vrstvám a o několik let později se vzdělání rozšířilo i mezi občany v Řecku a Římě. (Čapka, Santlerová, 1998)

Prvotně zde vznikla metodika elementárního čtení a psaní pomocí slabikovací metody a dále se metoda rozšířila i do území latinské kultury. (Belásová, 2002)

Ve výuce elementárního čtení a psaní byl zapojen i Jan Amos Komenský (1592-1670), který ve spise *Schola ludus* předložil již první „stopy živé abecedy“. Živou abecedu v pozměněné formě využíváme i dnes a žáci se podle ní učí v tzv. předslabikářovém období. (Fasnerová, 2018)

„*Písmena byla nahrazena hláskami. Jednalo se o využívání zvuků zvířat. Had syčí - „ssss“.* Živá abeceda byla složena z obrázků zvířat a zvuků, které vydávají.“ (Fasnerová 2018, str. 80)

Při nácviu psaní Komenský navrhuje zprvu psaní na dřevěné tabulky křídou a následně psaní do sešitu perem. Nejdříve doporučuje, aby se dítě naučilo poznat písmeno, tedy ho umět přečíst a poté ho umět napsat. (Fasnerová, 2018)

Existovalo několik metod, kterými se dříve ve školství vyučovalo, a některé s mírnými obměnami přetrvávají dodnes. Metody jsou individuálně popsány a rozděleny Martinou Fasnerovou v publikaci *Prvopočáteční čtení a psaní* (Praha, 2018) a Zdeňkem Křivánkem a Radkou Wildovou v publikaci *Didaktika prvopočátečního čtení a psaní* (Praha, 1998).

2.1 Historické metody výuky čtení

2.1.1 Metody analytické

Analytické metody představovaly v historii opačný názor, nežli metody syntetické. Metody analytické vychází z celků, které se dále věnují poznávání prvků, ze kterých jsou celky složeny.

Analyticko-syntetická metoda

Jean Joseph Jacotot v roce 1818 objevil analytický způsob pro výuku čtení a následně představil svou metodu, jež pojmenoval „analyticko-syntetickou“. Při této metodě učitel naučil žáky jednu větu z knihy. Následně se žáci učili číst slovo za slovem jako celky. Dále se pokračovalo v rozkladu slova na slabiky a nakonec analýza je ukončena u pojmenování písmen. Využívána byla Fenelonova kniha „Příběhy Telemacha, syna Odysseova“. Činnosti řízené učitelem byly motivované rozhovory o daném textu. (Fasnerová, 2018; Křivánek, Wildová 1998)

Metoda normálních slov

Tato metoda vychází z původní analytické metody J. Jacotota. O této metodě lze hovořit jako o Vogelově, jejíž variantu analytické metody též „metoda normálních slov“ nastínil Karel Vogel a Karel Seltsam v 19. století. Podstatou této metody bylo slovo. Nerozkládala se věta, ale rozkládalo se slovo na hlásky a následně se hlásky skládaly zpět do slova. (Fasnerová, 2018; Křivánek, Wildová 1998)

Metoda globální

Poslední zmíněnou analytickou metodou je globální metoda, jež vyšla ze škol v USA. Jedním ze zakladatelů je Horace Mann (1791-1859). Podle M. Fasnerové a B. Fabiánkové a kol. je tvůrcem této metody belgický lékař Ovide Decroly, jenž globální metodu zavedl pro předškolní děti a pro děti duševně opožděné. Tvarová psychologie (Gestaltpsychologie), podle které čtenáři vnímají slova a věty jako celky, je teoretickým základem globální metody. (Křivánek, Wildová, 1998)

„Zrak sdružuje každou představu se zvukem a obrazem tištěného slova, jímž se tato představa vyjadřuje. K tomu postačí obraz slova. Proto dítě při výuce čtení nemusí dlouho znát jednotlivá písmena.“ (Křivánek, Wildová, 1998, str. 15-16)

Úkolem žáků při opakování je zapamatování obrazů tištěných slov. Žáci tedy porozumí textu i přes neznalost písmen. Podle Bohumíry Fabiánkové, Jiřího Havla a Miroslavy Novotné (1999) globální metoda probíhala ve čtyřech obdobích: období paměti, období analýzy, období samostatného čtení, období pokračujícího výcviku.

Nejzdařilejším a nejprůzračnějším prostředkem při vyučování touto metodou byla hra a dostatek cvičného materiálu. (Křivánek, Wildová, 1998)

2.1.2 Metody syntetické

Metody syntetické se dělí na slabikovací a hláskovací. V metodickém spise Tomáše Arbese se můžeme setkat s termínem „slabikovací“, který byl u nás zaveden v 19. století.

„Označení metody slabikovací bylo odvozeno z postupu, při němž se žáci na začátku výuky čtení učili znát písmena a označovat je jménem (tedy „a“ – „á“, „b“ – „bé“, „c“ – „cé“ atd.). Toto pojmenování písmen má formální tvar slabiky: á, bé, cé, dé atd. – až na ypsilon.“ (Křivánek, Wildová, 1998, str. 10)

Slabikovací označení bylo z toho důvodu, že žáci při čtení jmenovali zprvu písmena slabiky a až poté vyslovili správné znění slabiky např. „la“ četli „el-a=la“).

Oproti tomu metoda „hláskovací“ při začátku výuky čtení slučovala písmeno s hláskou – tedy napsané „c“ četli žáci jako „c“, nikoli jako „cé“. (Křivánek, Wildová, 1998)

Metoda slabikovací

Mezi první syntetické metody se řadí metoda slabikovací (písmenková, abecední). Písmena se četla „s“ jako „es“ či „p“ jako „pé“. Následně poté se spojovala písmena do slabik a slabiky do slov. (Fasnerová, 2018) *„Např. slabika „ry“ se četla: er – ypsilon; slabika „cha“ se četla: cé – há – á.“* (Fabiánková, Havel, Novotná, 1999, str. 17)

Metoda hláskovací

Ačkoliv se metoda slabikovací využívala až do 19. století, bylo vyvíjeno úsilí o zlepšení výuky počátečního čtení už v 16. století. Žáci se neučili názvům písmen, ale učili se hláskám. Zpočátku se učí samohlásky a poté souhlásky. Čte se ihned písmeno „s“ (s) a nikoliv samostatná hláska „s“ (hláska „es“). (Křivánek, Wildová 1998)

Metoda náslovných hlásek

Metoda používala nově vyvozovanou hlásku, jež se izoluje jako hláska náslovná (první hláska ve slově). Ve výuce čtení se využívalo tzv. nápovědných obrázků (naznačují první písmeno slova). (Křivánek, Wildová, 1998)

Metoda fonomická

Tato metoda se může označovat jako metoda „normálních hlásek“. Metoda vychází z hlásek, jež se dají určit jako citoslovce, a proto nesou význam samy o sobě. Dříve se užívaly obrázky, kde na kočku voláme ččč. (Fabiánková, Havel, Novotná, 1999)

Metoda skriptologická

V metodě skriptologické se spojuje čtení písmena s jeho psaním. Byly pokusy začínat s učením pouze jedním typem písmen, např. naučit se číst a psát psacímu písmu z učebnice čtení Frumara-Jursy *Slabikář*. Obdobný pokus z oblasti metod analytických *Kniha maličkových* G. A. Lindnera pro metodu „celých slov“ a následně v učebnici čtení *Poupata* od Josefa Kožíška velká hůlková písmena. (Křivánek, Wildová, 1998)

Metoda genetická

Autorem metody byl Josef Kožíšek, jenž uplatnil ve svém díle *Poupata* (1927), která byla určena pro průpravné čtení. Princip užívání učebnice *Poupata* spočíval v záznamu myšlenky, dítě čte a píše symboly. Metodu lze nazvat jako metodu zapisovací. Žáci se učí v období průpravného čtení číst a psát písmena velké tiskací abecedy hůlkovým písmem ve formě zkratk (A. – Anička). Později se ze jména izoluje první hláska bez tečky. Symbol A. čtou žáci jako Anička. Její založení je na principu historického vývoje písma a je mezičlánkem k metodě globální. Metoda genetická byla zmodernizována a znovuzavedena Jarmilou Wagnerovou do současných metod, jimiž se v dnešní době vyučuje. (Křivánek, Wildová, 1998)

Metoda normálních slabik

Metodickým problémem při výuce čtení je obtížné žáky naučit spojování izolovaných písmen do čtení slabik jako celků. Podle Josefa Kubálka je tato metoda původní, „originální“. Slabiky se psaly velkými hůlkovými písmeny a žáci četli slova po slabikách a poté jim učitel spojil zvukovou podobu první slabiky se slabikou napsanou. (Fabiánková, Havel, Novotná, 1999)

2.1.3 Metoda analyticko-syntetická

V této metodě se vychází ze zásad, kdy správně číst žáci mohou tehdy, když pochopí hláskovou stavbu. Odborné publikace metodu analyticko-syntetickou rozlišují na hláskovou a zvukovou. Metoda vychází z analýzy mluvené řeči na věty, slova, slabiky a hlásky. Žáci se učí vytvářet syntézu slyšené hlásky na slabiku a slovo a dále syntézu vyslovené slabiky na slovo.

Podle Bohumíry Fabiánkové, Jiřího Havla a Miroslavy Novotné (1999) byl zakladatelem metody Konstantin Dmitrijevič Ušinskij (1824-1870).

Na našem území se za zakladatele analyticko-syntetické metody považuje Jan Vlastimír Svoboda, který podle Bohumíry Fabiánkové, Jiřího Havla a Miroslavy Novotné (1999) hlásal stejné zásady, jež jsou základem současné analyticko-syntetické či hláskové metody.

2.2 Historické metody výuky psaní

V každé zemi a v odlišných dobách se využívaly různé metody a pomůcky. V historii bylo využíváno opravdu mnoho metod.

Metoda kopírovací

Na počátku se žáci učili psát na tabulky ze dřeva, které byly potáhnuté voskem. Vyryté tvary abecedy na těchto tabulkách žáci obtahovali do té doby, než je sami dokázali imitovat bez předlohy. Žáci se tedy mechanicky učili pomocí dřevěných tabulek psát a opisovali předepsané tvary, proto lze říci, že se hovoří o prvotní mechanické metodě psaní, neboli též řečeno metodě obtahování vzorů. Při této metodě pedagog vedl ruku studenta, aby provedl správný pohyb při psaní. Oficiálním a pro nás

více známým názvem je *metoda kopírovací*, která byla na našich školách využívána až do 20. století. (Fasnerová, 2018)

Metoda syntetická

Staré postupy pronikaly do výuky psaní dalších metod a byly obohaceny o další metodu. *Metoda syntetická*, jejímž autorem je Johann Heinrich Pestalozzi (1746-1827). Při této metodě se zprvu nacvičují části jednotlivých písmen a následně procvičování obtížnějších celků. V jednotlivých tvarech písma vzniká tzv. slučování reálných písmen a písma. Postupem se věnoval Vincenc Blahouš v *Methodice krasopisu* (Blahouš, 1891).

Metoda taktovací

Metoda, jež vznikla ve Francii a jejímž autorem je Andoyer, se nazývá *metoda taktovací*. Podle této metody psali žáci na povel pedagoga v souladu s diktátem. Muselo se držet tempo, které bylo nastaveno vyučujícím. Nyní se však takhle metoda nedoporučuje vzhledem k individuálním potřebám. (Santlerová, 1995)

Metoda fyziologická

Metoda fyziologická (americká) má za autora Angličana Jakuba Carstairse. Při této metodě autor považoval za důležité při psaní, aby žáci cvičili svaly ruky (paže, ruka, prsty), které jsou při psaní v činnosti. Metoda Carstairsova, jak lze o této metodě mluvit, je založena především na uvolnění ruky. (Santlerová, 1995)

Metoda psychologicko-fyziologická

Na předešlou metodu navazovala *metoda psychologicko-fyziologická*, která se zabývá především výcvikem individuálního rukopisu a dále se zaměřuje na uvědomělý záměrný pohyb. U této metody se hledělo na správné držení těla, zřetelné a úhledné psaní. (Santlerová, 1995)

Metoda globální

Metoda globální vychází z psaní slov a vět. V Čechách se objevila v 1. polovině 20. století. Hlavním tvůrcem a propagátorem byl Václav Příhoda. Při globální metodě se necvičí izolovaná písmena. Žáci se od nástupu do školy učí psát jednoduché slovní celky, na které dále navazují složitější. Napodobují pohyby předváděné učitelem a

následně se učí psát na linkovaný papír, kde je jedna hlavní linka na vedení řádků (Santlerová, 1995). V současnosti je metoda globální využívána především ve speciálních školách.

Metoda analyticko-syntetická

Poslední metodou je *metoda analyticko-syntetická*, kterou lze nazvat i jako metodu zvukovou nebo hláskovou. Metoda je využívána i v současné době. V základě se úzce podobá metodě psychologicko-fyziologické. Do výuky se v době přípravy na psaní dbá na rozvoj jemné motoriky pomocí zařazování her, jako např. vytrhávání papíru, lepení, vystřihování či navlékání korálek. (Fasnerová, 2018)

3 Současné metody ve výuce čtení

Výcvik elementárního čtení v historii a v dnešní době prošel různými obdobími a v každém byly upřednostňovány odlišné metody. Podle Radky Wildové (2002) je podstatným rozdílem v pojetí výuky prvopočátečního čtení v historii a v současnosti aktivní zapojení žáků do vyučovacího procesu. Důležitý je žákův prožitek. V současné době probíhá výuka elementárního čtení metodou analyticko-syntetickou, genetickou a metodou globální. V posledních letech se ve výuce elementárního čtení také objevuje metoda Sfumato[®] - Splývavé čtení[®].

Kreativita pedagoga se odvíjí od pestrosti metodických postupů. V individuálním rozvoji žáků je možnost přizpůsobení a úprava prodloužení přípravného období. Učitelé mají mnoho možností ve výběru aktivit (beseda s autorem knihy, návštěva divadla či s dětmi provozovat čtenářské dílny a prezentovat dětské knihy). Převládajícím elementem se v současnosti ve výuce stala hra, která umožňuje žákům rychlejší přechod z předškolního období.

Mezi pedagogy a veřejností se mnoho let šířil mylný předpoklad o rozvíjení gramotnosti až po nástup do 1. ročníku ZŠ. Výzkumy však dokázaly, že rodný jazyk v mluvené i psané podobě si člověk osvojuje již od narození. Dle Miriam Harnůškové (2003) by se ve výuce čtení mělo na tento model navazovat. Výuka by měla pokračovat a navázat na dosavadní zkušenosti a dovednosti žáků, které si osvojili v předškolním období.

Učitelé, jež byli dotazováni ve výzkumném šetření Jitky Pištěcké (2013), si jsou vědomi nezbytnosti výuku čtení individualizovat a v souvislosti vybírat vyučovací metodu, která bude splňovat podmínky pro individuální přístup osobnosti žáka. Uvědomují si, že ne každému žákovi je příslušná stejná vyučovací metoda. Učitelům se také jeví jako důležité dát žákům možnost se účastnit výběru a volbě, co budou ve výuce číst. Je to pro žáky motivační prvek a dále také přispívá při čtení s porozuměním.

Radka Wildová (2002, str. 7) vychází z koncepce, díky které lze současná výuka prvopočátečního čtení charakterizovat jako „trendy, které ve smyslu české transformace, ale i zahraničního vývoje, inovují její proces tak, aby co nejlépe reflektoval stanovené cíle.“

Mezi tyto trendy obnovení se řadí: proměna pojetí cíle výuky čtení a psaní, respektování individuálních potřeb žáka, využití aktivních metod výuky, využití

prostředků zajímavé pro žáky, účinná organizace výuky či spolupráce s rodiči, odborníky a spolužáky. (Wildová, 2002)

Přehled procentuálního zastoupení individuálních metod výuky čtení v českých školách uvádí Lukáš Doubrava¹ (2015). Nejvíce užívanou metodou je analyticko-syntetická metoda, kterou využívá většina škol. Za ní následuje metoda genetická s 39 %. V současnosti proniká do hlavního vzdělávacího proudu již zmíněná metoda Sfumato[®] - Splývavé čtení[®], jež se učí 35 % škol, a metodou globální vyučuje 19 % školských zařízení.

3.1 Analyticko-syntetická metoda

Analyticko-syntetická metoda je v dnešní době nejužívanější metodou v našich školách. V analyticko-syntetické metodě se vychází z mluveného projevu žáka, z mluvené řeči. Věta je složená ze slov, slovo se skládá ze slabik a slabiky z hlásek a napsaná hláska je písmeno. Podle Martiny Fasnerové (2018, str. 104) „*vycházíme z celku, který dělíme na jednotlivé části. Nejmenší elementy zase zpětně skládáme do větších celků – slabik, slabiky do vět a slov.*“ Při analyticko-syntetické metodě příprava na čtení a psaní probíhá současně.

Syntéza a analýza jsou spolu úzce propojeny a obě složky v procesu výuky čtení probíhají v souladu. (Fabiánková, 1999)

Výuka čtení analyticko-syntetickou metodou se dělí na 3 etapy (Hřebejková, 1984, str. 9):

1. etapa - jazyková příprava žáků na čtení
2. etapa – slabičně analytický způsob čtení
3. etapa – plynulé čtení slov, vět

Zdeněk Křivánek a Radka Wildová (1998) nazývají tyto etapy jako předslabikářové, slabikářové a poslabikářové období.

¹ DOUBRAVA, L. S alternativními metodami výuky jsou školy spokojeny: Učitelské noviny [online]. 2015 [cit. 2021-02-24]. Dostupné z: <https://www.h-mat.cz/media/ucitelske-noviny/alternativni-metody>

V první etapě Ondřej Šimik (2010) uvádí, že se pracuje s prvním dílem písanek obsahující uvolňovací cviky a přípravnou učebnicí Živá abeceda. Období se specializuje na rozvoj mluveného projevu žáka, prostorovou orientaci, soustředěnost, fantazii, zraku, představivost či sluchovou analýzu a syntézu. Jde o období přípravy na čtení a psaní (uvolňování ramenního a loketního kloubu, zápěstí či správné uchopení tužky - špetky, uvolňovací cviky a rozvoj grafomotoriky).

V následující etapě se pracuje se slabikou. Slabiku čteme jako celek. Tohle období brzdí rozvoj porozumění čtenému textu. Žáci vytváří slovo ze slabik bez kontextového významu z textu. (Šimik, 2010)

V třetí etapě probíhá práce se slabikářem. V této etapě metody analyticko-syntetické žáci neznají celou abecedu. U žáků tedy rozvíjíme čtení s porozuměním obsahu a s uvedením do děje. (Šimik, 2010)

V současnosti je u žáků problém s porozuměním textu a ztrátě zájmu o četbu. Jedná se o tzv. sekundární negramotnost. Žák by měl být obeznámen s literaturou, jež je přiměřená jeho věku, a měl by si vytvořit čtenářské portfolio. (Fasnerová, 2018)

3.2 Metoda vzájemného posilování čtení a psaní

Tato metoda spočívá v souběžné výuce čtení a psaní stejného písmene ve stejném tvaru. Žák se učí pouze dva grafémy k jedné hlásce, což je malé a velké písmeno. Žáci mají ke každé straně Slabikáře a Živé abecedy připravenou odpovídající stranu písanky. Po přečtení písmene lze ihned navázat na nácvik psaní daného písmene.

„Vzájemné posilování výuky čtení a psaní působí obousměrně a je tak usnadněna jak výuka čtení, tak výuka psaní.“²

Výuka čtení a psaní je usnadněna, jelikož vzájemné posilování výuky čtení a psaní působí obousměrně. Poté, co se žáci seznámí s písmenem při čtení, jeho podobu si praktickou zkušeností psaním lépe osvojí. Protože rozumějí tomu, co píšou, může být rozvíjeno psaní a čtení s porozuměním. Následným čtením písmene v dalších slovních spojeních dochází k fixaci podoby tvaru písmen i pro psaní. Tato metoda přináší řadu

² Píšeme tiskacím písmem: Nová škola [online]. © 2021 [cit. 2021-02-22]. Dostupné z: <http://www.pisemetiskacim.cz/otazky-a-odpovedi/co-znamená-metoda-vzajemneho-posilovani-cteni-a-psani/>

dalších výhod jako např. možnost používat pro psaní veškerou slovní zásobu, která je užita ve slabikáři.³

3.3 Genetická metoda

Jak již bylo zmíněno v historických metodách, v původním pojetí Josefa Kožíška nebyla metoda uskutečňována příliš dlouho. Tato metoda se vyučuje od roku 1998 v našich školách. Autorkou této obměny je Jarmila Wagnerová, která zpracovala pracovní listy a učebnici pro tuto metodu. Technika je vybudována na základě tzv. „jedné obtížnosti“, kde se žáci obeznamují s jednotlivými tvary písmen.

Podle Jarmily Wagnerové (1996) se žáci v prvním období učí psát velká tiskací písmena. Období je nazýváno jako průpravné. Slovní zásoba žáků je rozvíjena přirozenou cestou a využívá se k odvození písmen různými činnostmi (modelování, hry atd.).

Ve druhé etapě žáci začínají pracovat s učebnicemi a učí se poznávat písmena malé tiskací abecedy a poté následně tvary psacích písmen. Zvyšuje se obtížnost nácvičku čtení. Hláskování je zde výrazným elementem genetické metody. Zprvu žáci vyhláskují slova jednoslabičná např. LES (L-E-S) a následně jednotlivé hlásky spojí v celé slovo (LES). Slabiky typu di, ti, ni, dě, tě, ně jsou pro žáky obtížné, proto se nenacvičují zvlášť, ale přímo ve slovech. (Wagnerová, 1996)

V poslední etapě dochází ke čtení malými tiskacími písmeny a čtení se u žáků zdokonaluje. Žáci čtou plynule a s porozuměním. Lepší čtenáři mohou začít číst první knihy a ostatní žáci se ve čtení zdokonalují. Tiché čtení se střídá s hlasitým a pracuje se nejen s učebnicí, ale také s texty na tabuli či s pracovními listy. (Wagnerová, 1996)

3.4 Analyticko-syntetická metoda bez tvorby slabik

Tato metoda na našich školách započala v roce 2006. Analyticko-syntetická metoda, při níž se vynechává tvorba slabiky, umožňuje žákům rychlejší postup při čtení. Vychází z metody genetické, ale je také současně spojena s analyticko-syntetickou

³ Píšeme tiskacím písmem: Nová škola [online]. © 2021 [cit. 2021-02-22]. Dostupné z: <http://www.pisemetiskacim.cz/otazky-a-odpovedi/co-znamená-metoda-vzajemného-posilování-čtení-a-psaní/>

metodou hláskovací. Zprvu se žáci seznamují s písmeny velké tiskací abecedy a později s písmeny malé abecedy. V učebnicích je nácvik písmen uchovaný pomocí obrázků, zapisování hůlkového písma či jeho modelování. Podle Miroslavy Čížkové (2006) se v této metodě místo skládání písmen do jedné slabiky a jednotlivé slabiky do slova sestavuje z písmen celé slovo bez slabikování. Výjimkou jsou však skupiny di, ti, ni, dě, tě, ně, bě, pě, vě, mě, které se čtou jako celek. V analyticko-syntetické metodě se v počátku ve výuce volí texty s krátkými slovy, které jsou rozdělené podle obtížnosti. Žákům, kterým čtení dělá obtíže, jsou předkládány nenáročné texty a lepším čtenářům texty obtížnější.

3.5 Metoda Sfumato[®] - Splývavé čtení[®]

Autorkou této metody je Mária Navrátilová. Této technice se věnovala mnoho let a po konzultaci s prof. Zdeňkem Matějčkem se metoda začala objevovat ve školách. Sfumato[®] - Splývavé čtení[®] (dále jen Sfumato), které je relativně novou metodou, je řazeno do metod syntetických. Klíčové na této metodě je vlastní tempo učení čtení. Metoda přihlíží na individuální přístup a respektuje věkové zvláštnosti. Sfumato je založeno na posloupnosti zrak – hlas - sluch a obráceně. Je doporučeno pro žáky se specifickými poruchami učení.

Navrátilová (2013, str. 59) uvádí: „*Technika splývavého čtení staví na poznacích neurofyziologických zákonitostí, jimiž se řídí orgány zraku, sluchu, hlasu, a respektuje způsob, jak pracuje lidský mozek a jak funguje dětské vnímání. Při vytváření čtecích návyků se pracuje se zrakem a sluchem zároveň, a to v přesné posloupnosti, za dostatečné podpory dechového aparátu a s podmínkou správného tvoření hlásek (například bez zbytečných přídavných zvuků). Rozlišování prvků řeči se spojuje se sluchovou a zrakovou pamětí a následně s představivostí.*“

V metodě se vychází ze zážitku a prožitku. Ve Sfumatu je klíčová pravolevá orientace. Žák snímá před hlasovou expozicí jedno či více slov v předstihu a synchronizací vzniká bezchybné čtení. Je zde kladen důraz na pomalé, ale pečlivé naučení písmene a hlásky. U splývavého čtení jde o hlasité čtení, kde žáci každou hlásku volají. Výuka metodou splývavého čtení začíná nácvikem prvních pěti písmen: O-S-B-U-A, která je tzv. „Živou abecedou“. Při čtení žáci tak dlouhou čtou první písmeno, dokud nepoznají další písmeno. Čtenář rozlišuje písmena zrakem a zároveň sluchem, a proto správně tvoří a vyslovuje. Kladně ovlivňuje tvar a model hlasu a

zabraňuje se zde dvojitému čtení. Při vyučovacím procesu není zapotřebí žádná speciální učebnice. Metoda je náročná na přípravu a na dodržení správných metodických pokynů. Učitel, jenž chce vyučovat touto metodou, musí být proškolen. V průběhu jedenácti let bylo zjištěno, že při užívání této metody se zmenšil počet žáků trpících dyslexií. V oblasti reedukace špatně čtoucíh dětí byly prokázány výsledky, kterých autorka dosáhla a zdokumentovala při výuce v prvním ročníku.⁴

⁴ ČTENÍ „SFUMATO®“ – „SPLÝVAVÉ ČTENÍ®“ aneb ČTENÍ PRO VŠECHNY DĚTI [online]. © 2021 [cit. 2021-02-22]. Dostupné z: <http://www.sfumato.cz/metodika-sfumato.html>

4 Současné metody ve výuce psaní

Do grafické činnosti lze zařadit psaní, díky kterému člověk dokáže ze zvukového tvaru vytvořit grafické značky (písmena). Žáci se na počátku školní docházky seznamují s výukou psaní v přípravných aktivitách na psaní. Pedagog si může vybrat metodu, kterou bude využívat pro počáteční čtení, ale vybírá metodu i pro počáteční psaní. V prvních týdnech se pedagog zaměřuje na jemnou, hrubou motoriku a na posilování prstového svalstva. Ke správnému psaní patří faktory (prostorová orientace a správná, zřetelná výslovnost), které správné psaní ovlivňují. Před nácvikem psaní písmen se užívají činnosti, které napomáhají k uvolnění ruky (přípravné a kresebné cviky). Hlavním účelem počátečního psaní je psaní písmen abecedy ve správném tvaru a psaní správných tvarů číslic. (Doležalová, 2001)

Předpokladem pro psaní, které by měl žák ovládat, je osvojení písmen psací abecedy, správné vyslovování hlásek, zapamatování tvarů písmen a schopnost sluchové analýzy. (Doležalová, 2001)

Začínající písaři, ale též čtenáři, se setkávají s verbálními prostředky, které se pro ně stávají základní jednotkou komunikace. Je evidentní, že kantor volí metody přiměřené věku žáků, jimiž prostředky bude žákům představovat. (Fasnerová, 2018)

4.1 Vázané písmo

Vázané písmo je nejrozšířenějším typem písma vyučovaném na českých školách. „*Vázané písmo je charakteristické napojováním jednotlivých písmen ve slově na sebe. Během psaní je psací nástroj stále položen na papír, každé písmeno je tvořeno souvislým plynulým pohybem, který plyne zleva doprava.*“⁵

Pro vázané písmo lze mít i jiné označení jako např. psací latinka, spojitě či jednotažné písmo. U vázaného písma se upřednostňují úzké tvary, které však nemohou být zúžené nadmíru, protože by měly výrazný vliv na čitelnost. V současné době se nevyžaduje dokonalé napodobování předepsaných tvarů, pokud však není ovlivněna jejich čitelnost. (Fasnerová, 2014; Košek Bartošová, 2014)

⁵ Informace Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy pro školy k používání vázaného a nevázaného písma ve výuce [online]. 2015 [cit. 2021-02-22]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/36232/>

Vázané písmo je velmi často definováno jako „tradiční“, poněvadž ho lze ve slabších obměnách vidět v českém školství od 30. let 20. století. V době renesance se jednotlivé litery nespojovaly, písmo se rozšiřovalo do obsáhlejších oblastí veřejného života a zvyšoval se nátlak na rychlost psaní, jenž spojování písmen umožňuje. (Penc, 1966)

4.1.1 Metoda klasická/stávající

Metoda klasická neboli též metoda analyticko-syntetická. V psaní zůstává ve své základní podobě stejná. V současné době se vyučuje čtení paralelně se psáním. Metoda stávající (klasická) je známou metodou již z dřívější doby, kde je zmíněna výše v historických metodách psaní. Šimková (2012, str. 57) uvádí tři znaky, o které se klasická metoda opírá:

- didaktické zásady - zásada názornosti, zásada postupného zvyšování náročnosti;
- využití analyticko-syntetické činnosti;
- vzájemný nácvik čtení a psaní současně.

Stávající metoda se podle Bohumíry Fabiánkové, Jiřího Havla, Marie Novotné (1999) považuje za nejpříjemnější a nejvhodnější způsob vyučování psaní pro jazyky, v nichž vyniká fonetický zápis mluvené řeči. To znamená, že foném se s grafémem shodují.

Na počátku 1. ročníku je nácvik psaní zaměřen na uvolnění celé paže. Využívá se přípravných a kresebných cviků. Dále nastává nácvik psaní prvků písmen a následuje vlastní psaní písmen. Další fází je osvojení tvarů písmen a jejich spojování, individuální napravování grafických odchylek ve tvarech písmen. Následně navazuje psaní slabik, slov a vět. Žáci by se měli zdokonalovat v pravopisu a druhu psacích cvičení. (Doležalová, 1998)

Nácvik psaní je složen z více činností, které závisí na sledovaném cíli. Na takový postup ve vyučovací jednotce nahlíží Josef Jedlička (1972). Cílem je myšlený nácvik psaní jednoho písmene, psaní slabiky, diktát slabik, diktát písmen apod.

Výuka psaní v 1. ročníku je podle Květoslavy Santlerové (1995) rozdělena do tří základních období. V první etapě (předslabikářovém období) se objevuje období přípravných cviků na psaní, které jsou v první etapě nejdůležitější. Jsou tím myšleny

cviky uvolňovací a kresebné cviky píšící se velkými tvary. Žáci jsou seznamováni s orientací v liniatuře. Učí se provádět nejen nácvik jednotlivých prvků písmen, ale také číslic.

Druhá etapa (slabikářovém období) se orientuje na vlastní nácvik písma. Obsahem slabikářového období je nabývání základních dovedností a návyků při psaní. Žáci musí dodržovat kvantitativní znaky písma. Při nácviku písma se nepřipouští žádná odchylka od předlohy. Seznamují se s jednotlivými písmeny a jejich spoji, a také se učí psát slabiky, slova a později i krátké věty.

Jsou zde využívány čtyři formy práce ve psaní, které zmiňují Bohumíra Fabiánková, Jiří Havel, Marie Novotná (1999), jimiž jsou: opis, přepis, diktát a autodiktát. Opis je nejjednodušší formou psaní, v němž žáci napodobují vzor psaný psacím písmem a ten se snaží co nejlépe napodobit. Poukazuje na grafomotorické zvládnutí tvarů písmen a jejich začlenění do slov či vět. Žáci by při opisu měli po napsání provést kontrolu a porovnat s předepsaným.

Další formou je přepis, při němž žáci přepisují vzor psaný tiskacím písmem do psané podoby. Úkolem žáka je vybavit si psací tvar písmene či jeho způsob napojení písmen, a poté jeho představu provést. U přepisu je nutné znát psací i tiskací tvar písmen a jejich vzájemný vztah.

Při psaní diktátu se ukáže, zda si žáci dobře osvojili tvary písmen a zda chápou hláskové složení slabik a slov. Diktát znázorňuje graficky slyšenou hlásku. Neměl by být příliš dlouhý, ale měl by se psát častěji. Zpočátku učitel diktuje písmena, pak slabiky, slova a nakonec krátké věty, bez předložek.

Poslední a nejobtížnější formou je autodiktát. Je určen pro samostatnou práci žáka. V 1. ročníku jsou využívány obrázky. V první řadě žáci píší slovo, které jim obrázek připomíná, a postupem času si žáci vytváří slova či rýmy. Autodiktát je důležitou formou psaní pro tvořivost žáků a jejich zdokonalování písmařských dovedností. (Šimková, 2012; Doležalová, 1998)

Poslední etapou je tzv. poslabikářové období, které se zaměřuje na zdokonalování pravopisu. Toto období je zaměřeno na posílení dovedností a návyků při psaní. Žáci procvičují psaní s porozuměním, zdokonaluje se hodnocení svého grafického projevu a kontrola tvaru písmen či pravopis. (Fabiánková, Havel, Novotná, 1999)

Jako motivaci k nácviку písmen doporučuje Ivana Šimková (2012) využívat říkadla, která žákům určují a udávají pracovní tempo a umožní plynulý pohyb ruky po papíře. Rytmizace říkadel pomáhá žákům se zbavovat nepříjemných pocitů ze psaní. Dalším důležitým bodem, který by měl učitel dodržovat, je klidné prostředí, na kterém je závislá kvalita žakových výkonů. (Hřebejková, 1984)

4.1.2 Metoda alternativní/inovativní

V současné době je nabízeno učitelům v metodice psaní mnoho inovativních postupů, ze kterých si mohou volit, například alternativní metodu Jany Šemberové. Jana Doležalová (1998, str. 44) o této alternativní metodě uvádí, že *„psaní je náročná grafomotorická činnost, tudíž je žádoucí, aby pedagogové a psychologové neustále hledali nové možnosti optimalizace podmínek pro psaní.“* Důležitým faktorem alternativní metody je především rozumová činnost žáka. Metodika pro alternativní způsob učiva by měla zajistit žákům co nejefektivnější a nejrychlejší postup písařských dovedností. V oblasti teoretické a aplikační se o poznatky koncipované J. P. Galperinem opírá i Jana Šemberová (1989). Pro žáky je učivo zábavnější, zajímavější a mohou do něj včlenit i okolí. Alternativní (inovativní) metoda napomáhá učitelům hledat nové účinné metody výuky. (Šimková, 2012)

Alternativní metoda podle Ivany Šimkové (2012, str. 58-59) vychází z primárních nároků na písmo, z vývojových tendencí a přispívá k rozvoji vyjadřovacích a pozorovacích schopností; rozvíjí sebekontrolu a vnímání; zachovává jednoduchost tvarů a rozvíjí rozumové schopnosti.

Předpoklady nejsou kladeny na detaily, ale především na funkčnost psaní. V inovativní metodě nejde jen o předložení vzoru žákům, ale důležitým faktorem je proces, v němž žáci sami dochází k poznatkům. Poznatky, na které přichází, se lépe upevňují, rozvíjí vyjadřování, vnímání a tím se zvyšuje i zájem. Metoda využívá pomocnou liniaturu a opěrné body, tzv. „kolíčky“. (Šimková, 2012)

Pro zdatné písaře Ivana Šimková (2012) doporučuje pomocnou liniaturu pouze v nácviку prvních osmi písmen. U slabších písařů se doba podle potřeby prodlužuje. Žák by měl užívat pomocných linek do doby, než si psací návyk osvojí. Nutností je však pozorování učitelem, který musí v případě potřeby pomocnou liniaturu postupně odstranit. Užívání pomocné liniatury déle než je třeba, může zapříčinit zpomalování

žáka a vzbuzovat ho od správného a úhledného písma. Smysl užívání pomocných linek je ale podle Miroslava Kořínka a Zdeňka Křivánka (1989) pouze pomocný.

V inovativní metodě je základem systém orientačních bodů. Podle Miroslava Kořínka, Zdeňka Křivánka (1989) je žákům předložen vzor s vyznačenými orientačními body. Tyto orientační (opěrné) body by měl učitel žákům vysvětlit či dát návod, jak body hledat a k čemu jim budou sloužit. Jakmile žáci pochopí vyhledávání opěrných bodů, naučí se zbavovat svých chyb a zrychlí se nácvik jejich psaní. V dalších etapách výuky psaní není proto nutností užívat pomocné liniatury a orientační body, jelikož si tuto schopnost již osvojili.

V alternativní metodě se v počátečním psaní nahlíží na obtížnosti psacího pohybu. Nácvik inovativní metodou předchází přípravné a kresebné cviky, které uvolňují pohyby paže a ruky. Zdokonalují koordinaci a zrakovou regulaci. Podstatou je správné sezení, dodržování správného metodického postupu a držení psacího nástroje. (Šimková, 2012)

Metodický postup popsala Ivana Šimková (2012), kdy jsou na počátku osvojování psána písmena do úplné pomocné liniatury. Žáci by neměli v téhle chvíli být omezováni časem. Jakmile se žákovi podaří napodobit správný tvar, nastává snaha o dodržování stejné velikosti písmen. Pro žáky je zpočátku tento úkol náročný. Pedagog zmíněný systém opěrných bodů žákům vysvětlí, a tím přispěje k upevnování písmen.

Psací písmeno je vyvozováno z tiskacího, proto žáci mohou vidět a hledat psací prvky, které jsou pro ně známé a zautomatizované. Psací prvky však musí učitel rozlišit barevnými křídami na tabuli a umístit dané písmeno do liniatury, dále vyznačit opěrné body. Dalším bodem je nácvik celých písmen. Ze všeho nejdříve si žáci zkouší psát volně do prostoru a poté obtahují zapsaný tvar na tabuli napsaný učitelem. Další možnou variantou je vytváření tvarů pomocí drátků, vlny či provázku.

Následuje psaní na tabuli, na které se žáci střídají. Píší namočeným štětcem či houbičkou a poté až píší křídou. Důležitým faktorem je zde pochvala učitele a kladné hodnocení, které je pro žáky motivací pro další práci. Nácvik psaní podle Ivany Šimkové (2012) by měl zpočátku trvat nanejvýše 8 – 10 minut.

Po psaní na tabuli následuje již psaní do sešitu. Orientační body si žáci mohou vyznačit jedinečně u prvního předtištěného písmena. Nejprve žáci obtáhnou vzor rukou a následně píší do sešitu. Psaní by mělo probíhat na začátku dne, jelikož únava má vliv na

soustředěnost a koncentraci žáků. V jedné vyučovací jednotce by žáci neměli přesáhnout 3 - 4 řádky psaní.

V neposlední řadě žáci mají v mysli orientační body, které jim napomáhají psát i bez pomocné liniatury. Procvičováním se postupně zdokonaluje úhlednost a správnost psaní. Učitel může správně napsaná písmena ohodnotit medailí a méně zdařilá písmena žáci společně opravují. (Šimková, 2012)

V současnosti mají učitelé možnost volit mezi klasickou a alternativní metodou, jež považují pro žáky za méně obtížnou a z hlediska utváření písarských dovedností za vhodnější. (Šimková, 2012)

4.2 Nevázané písmo

Nevázané „nespojité“ písmo se liší od vázaného tím, že se jednotlivá písmena ve slově píší zvlášť. *„Nespojitě písmo lze též označit jako skript. Pro nevázané písmo je charakteristická jeho podobnost písmu tiskacímu. Jednotlivá písmena ve slovech nejsou na sebe vázána či jsou vázána jenom částečně. Při psaní jednotlivých písmen dochází k přerušování kontaktu psacího nástroje s podložkou.“*⁶

V první řadě při vyslovení slovního spojení „nevázané písmo“ si většina populace vybaví písmo Comenia Script. Toto písmo bylo prvním vzorem nevázaného písma, které bylo použito v českých školách, a tak mu byla věnována velká pozornost. *„Byla ověřena varianta nevázaného písma, která však nebyla kodifikována, ani určena jako jediná možná. Vzhledem k tomu, že jednotlivé varianty nevázaného písma se odlišují jen v drobnostech, není jejich další pilotní ověřování nutné.“*⁷

4.2.1 Písmo Comenia Script

Autorkou školského písma Comenia Script (dále také CS) je Radana Lencová. Nové písmo autorka vytvořila na základě svého studia na vysoké škole v Praze v projektu „Kaligrafie dnes – rukopisné písmo“. Projekt byl zaměřen na situaci

⁶ Informace Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy pro školy k používání vázaného a nevázaného písma ve výuce [online]. 2015 [cit. 2021-02-22]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/36232/>

⁷ Informace Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy pro školy k používání vázaného a nevázaného písma ve výuce [online]. 2015 [cit. 2021-02-22]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/36232/>

rukopisného písma ve společnosti. Záměr Radany Lencové spočíval v oživení písma a smysluplnosti využití písma.

Písmo Comenia Script je jednoduché, moderní. Pro děti je praktické, snazší pro osvojení a zapamatovatelné. Comenia Script je novější forma písma, která se v našem školství poslední dobou objevuje stále častěji. Písmo má fungovat jako základní psací tvar, jež bude obohacován o individuální přizpůsobení žáka. Tento typ písma zohledňuje psaní pro leváky a dysgrafiky. Pro procvičování písma Comenia Script jsou nachystané písanky pro 1. třídu a 2. třídu (k metodě genetické nebo analyticko-syntetické) a také mnoho dalších didaktických materiálů.⁸

Písmena se napojují volitelně, a proto se může vyloučit nečitelnost písma, které vzniká při nepřerušovaném psacím tahu. CS má vypracované tahy pro leváky i praváky. Pro žáky dysgrafické, mentálně či tělesně handicapované je také speciální podoba Comenia Script bez možnosti napojení. Po pilotním ověřování byly serify zrušeny. Pro žáky byla serifová forma příliš obtížná.

Abeceda obsahuje písmena a číslice, která mají více tvarových variant pro psaní a žáci si tak mohou vybrat, který typ písmena/číslice budou využívat. (Lencová, 2010)

Comenia Script je lépe čitelnější i v zahraničí, tudíž i pro cizince, jež navštíví ČR, je písmo lépe srozumitelnější a dochází tak k lepší komunikaci.⁹

Písmo Comenia Script vzhledově připomíná tiskovou kurzívu. Tvarově však písmo vychází zejména z renesanční italiky. Pro velkou abecedu byl vybrán příklad z renesance kombinující velká a malá písmena harmonicky do dokonale čitelného a praktického celku. V 1. třídě žáci pracují se třemi pomocnými linkami, od 2. třídy užívají dvě linky a nakonec pouze jednu (základní) linku. U běžného psacího písma je horní a spodní linie pro klasické psací písmo 6 mm a pro střední výšku písmene 6 mm. Comenia Script si pro 1. ročník však střední výšku zvětšuje na 8 mm, avšak horní a spodní linie se zmenšuje na 5 mm. Od 2. ročníku je velikost písma zmenšena. (Lencová, 2010)

⁸ Radana Lencová - Informace o písmu [online]. © 2020 [cit. 2021-02-22]. Dostupné z: <https://www.comenia-script.com/informace-o-pismu/>

⁹ Radana Lencová - Informace o písmu [online]. © 2020 [cit. 2021-02-22]. Dostupné z: <https://www.comenia-script.com/informace-o-pismu/>

U malé abecedy jde spíše o inspiraci základní kostrou malé abecedy a také renesančním psacím postupem (Lencová, 2010).

Písmo obsahuje mnoho variant přirozených napojení – ligatur. Pro žáky by však neměly být závazné a je na každém z nich, zda ligatury použije či ne. Důležitým faktorem je naučit se správně čitelně psát. Ligatury jsou pouhým praktickým a také estetickým doporučením, jež psaní zrychluje. Jediným pravidlem, které je nutné dodržovat, je napojování velké a malé abecedy. Velká abeceda vykonává svoji funkci ve své izolované formě, malá abeceda se na ní v psaném textu nikdy nenapojuje. (Lencová, 2010)

Písmo má svůj osobní volitelný sklon. CS v základním písmu žádný sklon neobsahuje. Žák si ho individuálně volí a písmo přizpůsobí své individuální potřebě či zvolí sklon rychlostí svého psaní. „*Sklon písma je jedním z individuálních znaků osobnosti, který je úzce spjat s citovou stránkou člověka*“ (Lencová, 2010, str. 16). Pro žáky 1. třídy je volen nejjednodušší způsob psaní bez sklonu. Se sklonem se žáci seznamují až ve 2. třídě. Doporučovaný sklon je na pravou stranu o velikosti v rozmezí 7 – 12° od kolmé osy. (Lencová, 2010)

K písmu je k dispozici mnoho materiálů, které napomáhají k osvojení písma. Materiály Comenia Script vydává pouze nakladatelství Svět, jejich pořizovací cena je vysoká. (Příloha 2)

4.2.2 Další typy nevázaného písma

V dnešní době si školy mohou vybírat, jakým typem písma budou učit své žáky. V současnosti jsou na vzdělávání kladené vysoké nároky a žák je důležitý jedinec, který má své individuální potřeby. Pro lepší čitelnost a jednoduchost písma byly vytvořeny další typy písma nevázaného, které jsou vydávány různými nakladatelstvími.

Nevázané písmo, font NNS Script (nakladatelství Nová škola – nns.cz)

Písanky *Píšeme tiskacím písmem* od nakladatelství Nová škola, s.r.o. jsou souborem materiálů, které byly vytvořeny pro ucelený a propojený přístup ve výuce čtení a psaní, kdy se využívá jednotný grafický tvar písmene pro čtení i pro psaní.

Při vzniku tiskacího písma byly využity zkušenosti pedagogů a byly zde aplikovány didaktické postupy pro výuku čtení i psaní z analyticko-syntetické metody.

Tiskací písmo nechává volný prostor k individuálnímu rozvoji rukopisu. Vzniklo zjednodušením klasického bezpatkového písma.¹⁰

Výuka čtení a psaní spočívá v učení žáka pouze dvěma grafémy (velké a malé písmeno) k jedné hlásce. Výuka vzájemného posilování čtení a psaní působí obousměrně. Výuka pro čtení, tak pro psaní je tedy usnadněna. Po seznámení s písmenem ve čtení si žáci při psaní jeho podobou praktickou zkušeností lépe osvojí. Žáci rozumí tomu, co píšou, proto může být navíc rozvíjeno čtení s porozuměním.¹¹

Tiskací písmo je určeno pro individuální rozvoj, proto je beze sklonu. Výška velkého a malého písma je v poměru 2:1, z rukopisu lze rychle rozpoznat rozdíl, zda se jedná o velké či malé písmeno. (Příloha 3)

Nevázané písmo, font Alter Script (nakladatelství Alter)

V současné době je považováno písmo vázané i nevázané jako sobě rovnocenné. Pokud však základní škola chce vyučovat nevázaným typem písma, musí zajistit, aby žáci uměli číst i písmem vázaným, nejlépe do konce 3. ročníku ZŠ. (Červenková, 2019)

Nevázané písmo obsahuje nezávazné počty tahů a doporučené směry. Například písmeno „A“ lze napsat zdola dvěma tahy či shora třemi tahy. Font Alter Script postupně získává sklon v individuálním projevu žákovy písma, který lze předpokládat během 2. až 3. ročníku. (Červenková, 2019)

V hodinách psaní je důležitým faktorem především osvojování techniky psaní, nikoliv zvládnutí krasopisu. (Příloha 4)

Nevázané písmo, font Sassoon Infant (nakladatelství Fraus)

Nakladatelství Fraus (2015) použilo pro svoji sazbu čítanek a písanek font Sassoon Infant od autorky Michaely Sklenářové. Malá písmena jsou charakteristická přiřazováním písmen místo napojování a obsahují dříky bez smyček. Malá i velká abeceda je snáze čitelná a jejím základem je tvarová jednoduchost. Dle Sklenářové (2014, str. 2) má abeceda „několik písmen, jež mají více tvarových variant. Děti se

¹⁰ Otázky a odpovědi [online]. © 2021 [cit. 2021-02-22]. Dostupné z:

<http://www.pisemetiskacim.cz/otazky-a-odpovedi/>

¹¹ Otázky a odpovědi [online]. © 2021 [cit. 2021-02-22]. Dostupné z:

<http://www.pisemetiskacim.cz/otazky-a-odpovedi/>

mohou rozhodnout, která jim lépe vyhovuje, ale mohou samozřejmě používat varianty obě. S těmito variantami se žáci seznamují ve 2. ročníku.“

Sklon je v této podobě jeden z individuálních znaků osobnosti, a proto by neměl být přímo stanoven konkrétním stupněm. Ve výuce psaní se v 1. ročníku žáci učí psát písmo bez sklonu. Ten zkouší až ve 2. ročníku. (Sklenářová, 2014)

Žáky je dle Sklenářové (2014, str. 4) také nutné seznámit s psaním číslice sedm: *„Nevázané písmo je sestaveno tak, aby bylo použitelné pro snadnou komunikaci i v zahraničí. Sedmička s přeškrtnutím se užívá pouze v psaném písmu v České a Slovenské republice. Protože se ve všech ostatních zemích píše sedmičky bez něj, může být přeškrtnutá číslice 7 považována za neplatnou.“* (Příloha 5)

Nevázané písmo, font Nova Script (nakladatelství Nová škola – DUHA, s.r.o.)

Nevázané písmo od nakladatelství Nová škola – Duha, s.r.o. používá font Nova Script. Písmo vychází z tvarů tiskacího písma, čímž dodržuje princip jedné náročnosti.

Jeho velkým kladem je „podobnost tvarů“ – jedno písmeno vychází z jiného, základní tvar je pouze opačně nebo zrcadlově obrácen. (Např. písmeno u je obrácené písmeno n; z písmene u vychází písmeno y; písmena a, d mají základní tvar (tzv. kapku) identický s písmeny p, b, q, g; identický základní tvar mají písmena i, l, t apod.) Vzhledem k jednoduchým tvarům bez okrasných prvků dává prostor pro budoucí individuální rozvoj rukopisu – lze je dobře přizpůsobit individuálním potřebám jedince, a to při zachování čitelnosti a obecné srozumitelnosti. (Andrýsková, 2015, str. 10)

Výuka nevázaného písma s fontem Nova Script nepotřebuje žádné odlišné metodické postupy. Andrýsková (2015) uvádí, že vystačí pouze postupy z běžné výuky elementárního čtení a psaní. Zvláštností je u písma sklon, který se žáci učí ihned u prvního písmene. (Příloha 6)

Vedení školy odpovídá za metody a postupy, kterými pedagogové budou vyučovat. Neoddělitelně s tím souvisí i správný výběr výukového materiálu pro vybraný typ/vzor písma. Především u výuky nevázaným typem písma je nutné, aby pedagogové byli řádně seznámeni s metodikou psaní nového vzoru. Pro tuto výuku je doporučováno absolvování kurzů (dle nabídky MŠMT) či zúčastnění se metodického vedení, které je nabízeno nakladatelstvím vydávající vlastní učebnice.

5 Učebnice elementárního čtení

S učebnicemi elementárního čtení se žáci setkávají v počátcích školní docházky. Pro žáky prvních tříd jsou tyto knihy první učebnicí, které mají velký význam v utváření základních návyků čtení u prvňáků, jsou motivačním zdrojem k dalšímu vzdělávání a přispívají ke čtenářské gramotnosti.

U těchto učebnic se předpokládá kvalitní propracování a jsou na ně kladeny vysoké nároky. Existuje mnoho učebnic, podle kterých se dá učit je opravdu mnoho. V současné době jsou tyto učebnice vytvářeny podle RVP ZV. Důležitým předpokladem jsou očekávané výstupy a rozvoj klíčových kompetencí. Níže uvádíme přehled nejnovějších učebnic elementárního čtení k uvedeným metodám prvopočátečního čtení a psaní.

5.1 Současné učebnice pro výuku elementárního čtení

Učebnice k metodě analyticko-syntetické

Dle Jarmily Wagnerové (2000) vydalo nakladatelství Albatros v roce 1990 již počtvrté Ferdův slabikář od Ondřeje Sekory, který slouží jako doplňková četba. V tomto roce byl také vydán slabikář Jiřího Gruši pro české děti žijící v zahraničí **Máma, táta, já a Eda – Česká abeceda** nakladatelstvím Galaxie. Poprvé v roce 1992 vydalo nakladatelství Alter **Slabikář**, který sestavil Jiří Žáček za metodického vedení Hany Staudkové a ilustracemi Heleny Zmatlíkové. Pedagogy je využíván dodnes. V roce 1993 vyšly v nakladatelství Prodos tři učebnice od Pavla Šruta **Český slabikář 1**, **Český slabikář 2** a **Otíkova čítanka**. Toho roku také vyšel třídílný slabikář Hany Vrbové a Blanky Janáčkové: **Živá abeceda**, **Velká písmenka** a **První čtení** v nakladatelství Fortuna. Od stejného nakladatelství vyšel pětídílný slabikář od kolektivu autorů Lince, Čížkové, Pišlové, Bruknera a dalších. Křivánek a Wildová (1998) píše o tomto slabikáři jako o velmi dobře propracovaném. První díl má název **Pojďme si hrát** (druhé vydání z roku 2010), druhý díl **Veselá abeceda** (druhé vydání vyšlo roku 2010). Následující díl má název **Pojďme si číst** (páté vydání je z roku 2011). Poslední dva díly **Čtenáři do toho!** a **Čtení na prázdniny** už není tímto nakladatelstvím vydáno. Dále nakladatelství Alter vydalo třídílný **Slabikář pro 1. ročník ZŠ** Radky Wildové. (Wagnerová, 2000)

V roce 1997 byl vydán nakladatelstvím Studio 1+1 další soubor učebnic **Živá abeceda tetky Abecedky, Slabikář a Čítanka** od Jany Patůčkové. Velký důraz je zde kladen na slabiku a procvičování a opakování probraného učiva.¹²

Pro výuku čtení v 1. třídách se kolem roku 1998 na trhu objevilo zhruba deset souborů učebnic určených k výuce prvopočátečního čtení. (Křivánek, Wildová, 1998)

Nakladatelství Nová škola s.r.o. (původní řada) vydalo **Slabikář** (2011), kterému předchází **Živá abeceda** od Hany Mühlhauserové a Jany Svobodové. (Wagnerová, 2000)

Nakladatelství Alter vydává **Živou abecedu** (2019) od Miloše Holase a Hany Saudkové, kde ilustrátorkou je Alena Ladová. Nakladatelství vydává **Slabikář** (2019) a **Mojí první čítanku** (2019) od autora Jiřího Žáčka a ilustrátorky Heleny Zmatlíkové.¹³

Nakladatelství Fraus vydalo soubor učebnic, který se skládá z **Živé abecedy Do světa písmen** (2012), **Slabikář Do světa slov** (2007) a **Čítanku Do světa příběhů** (2008) od Lenky Březinové, Jiřího Havla a Hany Stadlerové.¹⁴

Nakladatelství Didaktis představuje **Slabikář pro 1. ročník** (2017) od Jitky Halasové, Marie Kozlové a Pavola Tarábka. Zde nalezneme uspořádané učivo pro výuku čtení analyticko-syntetickou metodou. Pro poslabikářové období uvádějí čítanku **Počteníčko pro 1. a 2. ročník ZŠ** (2013) od Jitky Halasové.¹⁵

Slabikář (2016) od nakladatelství Prodos Modrá řada je od ostatních učebnic odlišen tím, že celá učebnice je jeden příběh. Autory jsou Hana Mikulenková, Radek Malý a Matěj Forman. V roce 1993 nakladatelství Prodos vydalo již zmíněný **Český slabikář 1, Český slabikář 2** od Pavla Šruta a Hany Mikulenkové a **Otíkovu čítanku** od Pavla Šruta a Zdenky Krejčové. Prodos také dodává doplňkovou čítanku **Tom a Mimi – Jé, já čtu!** (1997)¹⁶

¹² Učebnice Studio 1+1 [online]. 2020 [cit. 2021-02-22]. Dostupné z: https://www.abcucebnice.cz/O-nas-a1_0.htm

¹³ Učebnice Alter [online]. © 2020 [cit. 2021-02-22]. Dostupné z: <https://www.alter.cz/shop>

¹⁴ Učebnice Fraus [online]. © 2021 [cit. 2021-02-22]. Dostupné z: <https://ucebnice.fraus.cz/>

¹⁵ Učebnice Didaktis [online]. © 2020 [cit. 2021-02-22]. Dostupné

z: <https://www.didaktis.cz/?middle=p:17592186557893&sys=dsh:17592186438501#active>

¹⁶ Učebnice Prodos [online]. © 2019 [cit. 2021-02-22]. Dostupné z: <https://ucebnice.org/cesky-jazyk-1st>

Nakladatelství Studio 1+1 předkládá od Jany Potůčkové **Slabikář (2018)**, jenž je společně s **Živou abecedou (2018)** a **Čítankou pro 1. ročník základní školy (2018)** součástí jednoho souboru.¹⁷

Nakladatelství Nová škola vydalo v tzv. duhové řadě pro metodu analyticko-syntetickou s podtitulem metody vzájemného posilování čtení a psaní **Živou abecedu pro 1. ročník základní školy Píšeme tiskacím písmem (2014)** a **Slabikář pro 1. ročník základní školy Píšeme tiskacím písmem (2014)** od Aleny Doležalové a Miloše Novotného. Metoda vzájemného posilování čtení a psaní spočívá v souběžné výuce čtení a psaní stejného písmene ve stejném tvaru. Žáci se učí pouze dva grafémy (malé a velké písmeno) k jedné hlásce.¹⁸ Z duhové řady uvádí toto nakladatelství pro analyticko-syntetickou metodu také **Živou abecedu pro 1. ročník základní školy** z roku 2015 od Olgy Nováčkové a od Aleny Doležalové a Evy Procházkové **Slabikář pro 1. ročník základní školy (2015)**.¹⁹ (Příloha 7)

Nakladatelství Nová škola – Duha s.r.o. k analyticko-syntetické metodě uvedlo učebnice od Lenky Andrýskové **Živá abeceda s kocourem Samem** pro 1. ročník základní školy (2013). Od stejné autorky vydalo nakladatelství **Slabikář s kocourem Samem** pro 1. ročník základní školy (2015). V roce 2016 přibyl k této sadě učebnic pracovní sešit **Učíme se písmena s kocourem Samem**, jehož autorkami jsou Lenka Andrýsková a Thea Vieweghová.²⁰

K analyticko-syntetické metodě vydalo v roce 2015 nakladatelství Didaktis slabikář, písmenkář a dva díly pracovních sešitů ke slabikáři **Zetíkova cesta**. Autory jsou Jana Blažková, Ivona Březinová, Martina Karlovská a Pavol Terábek. Pro učitele a rodiče vznikl k této učebnicové řadě i Průvodce Zetíkovou cestou (2016). Kniha **Cesta**

¹⁷ Učebnice Studio 1+1 [online]. 2020 [cit. 2021-02-22]. Dostupné z:

<https://www.abceucebnice.cz/?studio-1-1,68,1>

¹⁸ Učebnice Nová škola Píšeme tiskacím písmem [online]. ©2021 [cit. 2021-02-22]. Dostupné z:

<http://www.pisemetiskacim.cz/>

¹⁹ Učebnice Nová škola Brno [online].©2013 [cit. 2021-02-22]. Dostupné z:

<http://www.novaskolabrno.eu/cesky-jazyk-1--trida/>

²⁰ Učebnice Nová škola Brno [online].©2021 [cit. 2021-02-22]. Dostupné z:

<https://novaskoladuha.cz/produkty/ucebnice-a-pracovni-sesity/pro-1-rocnik/cesky-jazyk-1/>

na planetu Zet (2016) je určena pro poslabikářové období, která navazuje na učebnicovou sadu Zetíkovy cesty.²¹

Čtyřdílný slabikář od Miroslavy Čížkové, Simony Pišlové, Vladimíra Lince, Václava Martina a Josefa Bruknera představuje nakladatelství Fortuna s názvy **Pojďme si hrát** (2017), **Veselá abeceda** (2018), **Pojďme si číst** (2018), **Čtení pro malé školáky** (2018). Nakladatelství vydalo učebnice k metodě analyticko-syntetické bez tvorby slabik. Učebnice od Miroslavy Čížkové **Čtení pro prvňáčky 1** (2017) a **Čtení pro prvňáčky 2** (2017).²²

Nakladatelství Dialog uvádí Čítanku pro prvňáčky **U nás doma (2002)** a **Český slabikář** (2002) od Ludvíka Štěpánka a kol.²³

Další učebnici pro 1. ročník ZŠ **První písmenka** (1996) od Jarmily Škorpilové a Radky Wildové uvádí nakladatelství Jinan. Dále uvádí Slabikář pro 1. ročník ZŠ (1996) od Zuzany Žitné, Jarmily Škorpilové a Radky Wildové. Čítanka pro 1. ročník ZŠ od nakladatelství Jinan se nazývá **Malý čtenář pro Otu** od Radky Wildové a Zuzany Žitné.²⁴

Pro analyticko-syntetickou metodu s prvky genetické metody představuje nakladatelství Nová škola – Duha s.r.o. nový soubor **Čteme a píšeme s Agátou** (2017). Řada obsahuje Živou abecedu a tři díly Slabikáře od Aleny Báry Doležalové a Miloše Novotného.²⁵

²¹ Učebnice Didaktis [online]. ©2020 [cit. 2021-02-22]. Dostupné z:

<https://www.didaktis.cz/?middle=p:17592186551012&sys=dsh:17592186438501#active>

²² Učebnice Fortuna [online]. ©2021 [cit. 2021-02-22]. Dostupné z: <http://naseucebnice.cz/68-cteni-psani-cesky-jazyk>

²³ Učebnice Dialog [online]. [cit. 2021-02-22]. Dostupné z: <https://knihydialog.cz/ucebnice/cesky-jazyk-pro-1-5-rocnik-/1-rocnik>

²⁴ Učebnice Jinan [online]. ©2021 [cit. 2021-02-22]. Dostupné z:

<https://www.ucebnicemapy.cz/nakladatelstvi/jinan/>

²⁵ Učebnice Nová škola Čteme a píšeme s Agátou [online]. ©2021 [cit. 2021-02-22]. Dostupné z: <https://nns.cz/agata/>

Učebnice k metodě genetické

Nakladatelství Fraus pro genetickou metodu vydává učebnice od Karly Černé, Jiřího Havla a Martiny Grycové **Začínáme číst a psát** (2020) a **Už čteme a píšeme sami** (2020). (Příloha 8)

Pro čtení metodou genetickou jsou určeny učebnice od nakladatelství SPN **Učíme se číst** (2016) a **Čítanka pro prvňáčky** (2014). Autorka učebnic je Jana Wagnerová. Nakladatelství SPN uvádí dvoudílnou učebnici od Jany Borecké **Budu dobře číst** (2018) a **Umím dobře číst** (2018).²⁶

Nakladatelství Fragment vydalo v roce 2016 čítanku **Velká tiskací písmena pro 1. ročník ZŠ** a doplňkový výukový materiál **Písmenkový svět pro 1. ročník ZŠ** (2016), který by měl posloužit k nácvičce písmen. Dále uvádí pracovní sešit **Čtení podle obrázků pro 1. ročník ZŠ**, který je zaměřen především na komunikační a slohovou oblast. K rozvoji čtenářské gramotnosti je pracovní sešit **Deník malého čtenáře pro 1. a 2. ročník ZŠ** (2016) od Dity Nastoupilové, která je autorkou všech titulů. Dále pro genetickou metodu nakladatelství Fragment uvádí učebnice **Začínáme číst bajky** (velká tiskací písmena) od Oldřicha Syrovátky, vydaná roku 2016. Z tohoto roku je také učebnice **Začínáme číst pohádky** (velká tiskací písmena) od Marie Tetourové.²⁷

Učebnice k metodě Sfumato

K metodě Sfumato[®] - splývavé čtení[®] byl vydán vzdělávacím institutem ABC Music soubor učebnic pro první ročník základní školy **Živá abeceda aneb Písmenka v říši divů**, **Pracovní sešity I-III k Živé abecedě** a **Příručka pro pedagogy aneb Příběhy k Živé abecedě**. V roce 2019 byl nově vydán **Neobyčejný slabikář 1. a 2. díl**, který lze využít pro všechny metody čtení.²⁸ (Příloha 9)

V současné době je na 1. stupni základní školy učebnic pro výuku elementárního čtení opravdu velký výběr. Důležitým faktorem pro učitele je znalost

²⁶ Učebnice SPN [online]. ©2021 [cit. 2021-02-22]. Dostupné z: <http://naseucebnice.cz/68-cteni-psani-cesky-jazyk>

²⁷ Učebnice Fragment [online]. ©2021 [cit. 2021-02-22]. Dostupné z: <https://www.fragment.cz/Product/Genre/7797272/zakladni-skoly/>

²⁸ Učebnice Sfumato [online]. ©2019 [cit. 2021-02-22]. Dostupné z: <http://www.vyukove-materialy.cz/ucebnice-sfumato-abcmusic>

učebnic pro elementární čtení a vhodný výběr pro svoji třídu, který bude vyhovovat jak žákům, tak samotnému učiteli.

II. VÝZKUMNÁ ČÁST

6 Výzkumný záměr a cíl výzkumu

V současném školství se objevuje velká škála vyučovacích metod pro elementární čtení a psaní. Hlavním impulsem, který vedl k vytvoření této práce, bylo vytvoření přehledu vyučovacích metod a učebnic pro výuku elementárního čtení a psaní, jak pro budoucí učitele, tak pro současné pedagogy. Učitel si v dnešní době může vybírat, jakou metodou bude své žáky 1. ročníků učit číst a psát. Stále více škol či učitelů se snaží vybírat nejvhodnější metody pro elementární čtení a psaní, které budou nejlépe vyhovovat žákům i jim samým. V současné době je školství k žákům mnohem bližší a učitelé se snaží ke každému z nich přistupovat s individuálním a osobitějším přístupem.

Hlavním cílem výzkumného šetření bylo zjistit, jakými metodami elementární čtení a psaní učitelé vyučují na jednotlivých základních školách v Brně. Dílčím cílem diplomové práce bylo zmapování učebnic a písanek od konkrétních nakladatelství, které při odpovídajících učebních metodách pedagogové využívají. V současné době je mnoho nakladatelství, které umožňují školám a učitelům si pro jednotlivé metody vybrat nejvhodnější učebnice, které budou adekvátní k jejich výuce. Součástí výzkumného šetření bylo zjištění jejich spokojenosti s danými učebnicemi a písankami. I přes velké množství učebnic na našem trhu není zcela jednoduché si nejvhodnější učebnici vybrat. Každý pedagog má jiné nároky a požadavky, proto spokojenost s učebnicí nemusí být vždy kladná. Učitel musí volbu učebnice přizpůsobit začínajícím školákům tak, aby jim co nejvíce vyhovovala a splňovala všechny předpoklady a potřeby žáků.

Výběr města, které jsem si pro výzkum zvolila, bylo ve větší části snadné. Bydlím v Jihomoravském kraji, konkrétně městě Moravský Krumlov, který se nachází mezi rozšířeným působišťem města Znojma a Brna, proto můj záměr směřoval na tato místa. Při studiu na střední škole ve Znojmě jsem měla možnost nahlédnout do prostředí základních škol města Znojma a seznámit se s chodem školy. Město Znojmo mi tedy nepřišlo jako nejvhodnější místo na mé výzkumné šetření, jelikož bych nepoznala nic nového. Prvotním plánem bylo základní školy osobně navštěvovat. Chtěla jsem prohlédnout nové školy a nové prostředí, a proto jsem si tedy nakonec vybrala město Brno. Vzhledem k mému budoucímu zaměstnání bych se ráda schylovala spíše k brněnským školám, proto můj výběr byl zřejmý. Brno je rozsáhlé město

s vysokým počtem základních škol, a proto jsem věděla, že je adekvátním místem pro moji výzkumnou část. Zde by se mi mohlo podařit získat co nejvíce respondentů a zjistit co nejvíce informací.

Ve výzkumné části jsem se zaměřila na používané metody čtení a psaní, které jednotlivé školy užívají nejčastěji. Jsou učitelé, kteří mají možnost si metodu pro elementární čtení a psaní vybírat sami, ale v některých školách má hlavní slovo vedení školy, které vybere vhodnou metodu pro čtení a psaní pro začínající školáky. Výzkum byl soustředěn na užívání metod elementárního čtení a psaní a také spokojenost pedagogů na učebnice a písanky, které využívají ve vyučovacím procesu 1. tříd. Při výzkumu byla pozornost zaměřena i na využívání jednotlivých typů písma. Vzhledem k tomu, že se v dnešní době na školách může vyučovat písmem vázaným nebo písmem nevázaným, záleží na ředitelích škol, ale také na rodičích, které písmo budou žáci používat.

Při výběru písma vázaného mají pedagogové 1. ročníků na výběr z metody stávající (klasické) či z alternativní (inovativní) metody. Pokud však škola a rodiče zvolí nevázaný typ písma, mají žáci možnost psát písmem Comenia Script, nevázaným písmem nakladatelství Fraus či třeba tiskacím písmem od nakladatelství Nová škola - nns.cz, či dalšími typy nevázaného písma.

Výběr vhodné metody pro elementární čtení a psaní tak není jednoduchou záležitostí.

6.1 Charakteristika výzkumné metody

K výzkumnému šetření v diplomové práci byla použita metoda dotazníku. Hlavním důvodem zvolení této výzkumné metody bylo lepší uchopení cílů diplomové práce a zároveň sběr co největšího počtu písemných odpovědí.

Dle Petera Gavory (2000) je dotazník způsobem písemného kladení otázek. Je zaměřen na hromadné získávání písemných údajů. Velmi podobně definuje dotazník Skalková a kol. (1983) jako metodu pro sbírání dat dotazováním osob a pro hromadné získávání dat. Podle Miroslava Chrásy (2016) je dotazník charakterizován jako soustava předem připravených formulovaných otázek, které jsou pečlivě a promyšleně seřazeny a na které respondenti písemně odpovídají. Nejdůležitějším předpokladem pro dotazníkové šetření je ochota respondentů a jejich spolupráce. Úvod, kde je popsán

význam provádění dotazníku, by mohl respondenty namotivovat k jeho vyplnění. Důležitým faktorem je náročnost a zajímavost dotazníku.

Zadání dotazníku lze provést několika cestami. Skutil a kol. (2011) uvádí, že nejlepší způsob zadávání dotazníků je osobní předání. V případě potřeby můžeme respondentům ihned odpovědět na jejich dotazy a je tu velká návratnost dotazníků. Mezi další méně vhodné varianty zadávání dotazníku je e-mail či poštovní doručení. Tyto dvě varianty jsou spjaty s neúčastí dotazovatele při zadávání, což by mohlo znamenat riziko nízké návratnosti dotazníku.

Roman Kozel (2006) dělí způsob dotazování na písemné, telefonické a elektronické.

Při tvoření dotazníku je nezbytné dodržovat pravidla, základní kritéria, zásady a vyvarovat se základních chyb, díky nimž by mohlo dojít k nepochopení obsahu jednotlivých položek (otázek). Gavora (1996) a Chráska (2016) se shodují, že by dobrý dotazník měl dodržovat validitu jednotlivých otázek.

Při sestavování dotazníku dle Miroslava Chrásky (2016) je nutné dbát následujících pravidel:

- Všem respondentům musí být jasné a srozumitelné položky bez ohledu na věk.
- Definice položek by měla být co nejstručnější.
- Položky musí mít jednoznačné znění, aby respondenti chápali položku jedním způsobem.
- Vyvarovat se velké obsáhlosti dotazníku, která by mohla vést k nevyplnění dotazníku.
- V úvodu je vhodná motivace respondentů, při čemž je vysvětlen smysl a cíl dotazníku.
- Nejdůležitější položky uvést uprostřed dotazníku.
- Položky v dotazníku by neměly být napovídající respondentovi, jak má na otázku odpovědět.
- Při sestavování dotazníku předem zvážit získané informace, ale dotazník by tomu neměl být zcela přizpůsoben (pomocí znaků, kódů nebo zkratek), protože by to mohlo respondenta zmást.

Pro velkou návratnost byl vytvořen dotazník, ve kterém byly pouze základní otázky. Otázek bylo v dotazníku dostatečně na to, aby nám zjistily všechny potřebné informace k stanoveným cílům, které byly na počátku diplomové práce stanoveny.

7 Průběh výzkumného šetření

Výzkumné šetření probíhalo v brněnských školách. Brno je rozděleno na 29 městských částí s celkovým počtem 98 základních škol. Do výzkumného šetření se mi podařilo zapojit 65 základních škol. Pro větší počet dat jsem v některých školách, které mají více prvních ročníků, sbírala data i od ostatních vyučujících. Podařilo se mi tedy zapojit 72 pedagogů, kteří nyní vyučují 1. ročník ZŠ.

V první řadě jsem provedla předvýzkum. Zaslala jsem dotazníky respondentům pomocí e-mailu, abych věděla primární reakce na mé dotazy. Jelikož jsem dotazníky začala zasílat v době, kdy u nás započala pandemie Covid-19, veškeré školy byly uzavřeny a vyučovalo se formou online výuky, měla jsem nulovou návratnost dotazníků. Rozhodla jsem se tedy vyčkat, až školy opět otevřou a pokusím se dotazníky osobně předat respondentům. Osobní předání se mi podařilo na počátku dalšího školního roku, kdy se školy na pár týdnů otevřely. Před uzavřením všech škol jsem však stihla jednu školu navštívit a společně s vyplněním dotazníku jsem měla možnost si prohlédnout prostory školy a zjistit více informací k mému šetření. Jakmile se školy uzavřely, bylo následně zrealizováno vyplňování dotazníků pomocí hovoru po telefonu. Musela jsem navštívit všechny webové stránky škol, které jsem chtěla do výzkumného šetření zapojit. Mnoho z nich však nemá na stránkách přímý kontakt na pedagogy, a proto jsem musela obvolávat vedení školy a zjišťovat kontakty od vedení. Tato práce se mi na celé praktické části zdála opravdu nejnamáhavější. Velká část respondentů, které jsem si pro svoji práci zvolila, nebyla ochotna spolupracovat či jsem je vůbec neměla možnost kontaktovat. Zvolila jsem tedy školy, které mi umožnily respondenty kontaktovat a následně s nimi vyplnit dotazník. Přestože se mi některé učitele podařilo kontaktovat, jejich neochota mi věnovat minimální čas na odpovědi mých otázek mne opravdu znepokojila a zamrzela.

Při vysokém časovém vytížení ze strany respondentů jsem se snažila otázky přečíst velice rychle, jelikož jsem ze strany respondentů byla opravdu limitována. I přes negativní zkušenosti s některými učiteli jsem narazila na malou část učitelů, kteří mi odpovídali na mé dotazy a otázky velice mile a přívětivě.

Odpovědi byly ihned zapisovány do elektronického dotazníku. Některé otázky v dotazníku měly otevřené odpovědi, proto jsem po vyplnění dotazníku od respondentů po telefonu vytvořila dotazník nový, do kterého jsem všechny získané informace přepsala pro lepší přehlednost. Při sepisování, shromáždění všech dat a informací jsem

veškeré své poznatky a výsledky výzkumného šetření přepsala do praktické části diplomové práce. Při dokončování jsem si však všimla, že jsem zapomněla zjistit důležitou informaci, která je i mým cílem diplomové práce. Jedním z cílů bylo zjistit vyučovací metody pro elementární čtení a psaní, kterými se v brněnských školách vyučuje. Ihned jsem otázku do dotazníku doplnila a obvolala jsem znovu stejné respondenty, kteří se mého výzkumného šetření zúčastnili.

Vyhledávání telefonních čísel probíhalo pomocí webových stránek škol. Dotazník s otázkami byl uskutečněn mnou dopředu vybranou osobou, tedy s vyučujícím prvního ročníku základních škol.

Návštěva školy, zjišťování kontaktů a následné vyplňování dotazníků telefonickým způsobem mi trvalo více jak dva měsíce. Poté následovalo zpracování dat. Sesbíraná data z dotazníků byla analyzována a výsledky byly zaznamenány do grafů se slovným popisem.

8 Interpretace výsledků a jejich zpracování

Výzkumné šetření probíhalo přes dva měsíce a následně bylo provedeno zpracování získaných informací. Informace k dotazníkům byly po nulové návratnosti přes e-mail získávány pomocí telefonických hovorů.

Po ukončení výzkumného šetření jsem všechny zjištěné informace přepsala do dotazníků pro lepší přehlednost výsledků. Grafy jsou umístěné postupně podle toho, jak následovaly za sebou otázky v dotazníku.

Výsledky šetření jsou zaznamenány v desíti výsečových grafech, které obsahují procenta z celkového počtu dotazovaných respondentů. U všech grafů se pro lepší přehlednost objevuje i počet respondentů, kteří na danou otázku odpovídali. Některé otázky obsažené v dotazníkovém formuláři byly otevřené, kde respondenti měli možnost volně odpovídat na otázky, a některé byly uzavřené, kde stačilo pouze vybrat z možností odpovědí, které jsou dopředu předepsané. Díky osobnímu vyplňování přes telefon nedocházelo v odpovědích respondentů k nejasnostem. Když byla možnost a čas, mohla jsem se sama doptávat na některé další informace. Výsledky výzkumného šetření jsou analyzovány pod jednotlivými grafy. Kromě výsledků jsou zde v některých případech zmíněny rozšiřující odpovědi respondentů na jednotlivé otázky.

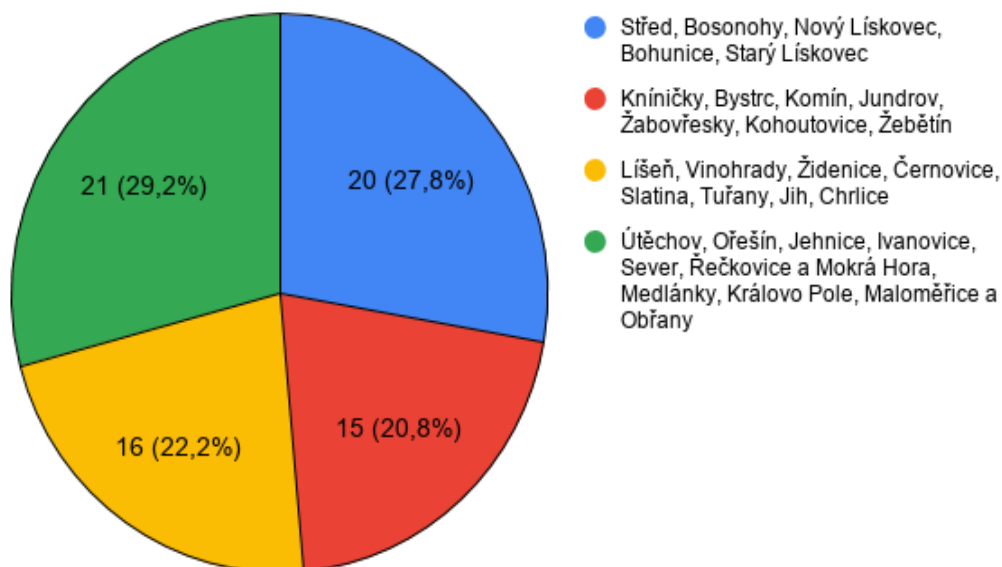
Otázky vyskytující se v dotazníku pro pedagogy vyučující 1. ročník ZŠ:

1. V jaké části Brna učíte? (*otevřená odpověď*) - viz *Graf č.1*
2. Kolik let pedagogické praxe již na 1. stupni ZŠ máte? (*uzavřená odpověď: 1-5 let, 6-10 let, 10 a více*) - viz *Graf č.2*
3. Kolikrát jste učil/a 1. třídu? Zvolte alespoň přibližně: (*otevřená odpověď*) -viz *Graf č.3*
4. Jakou metodou učíte základy elementárního ČTENÍ na vaší škole? (*uzavřená odpověď: analyticko-syntetická (slabikovací) metoda, genetická (hláskovací) metoda, metoda Sfumato, jiná*) – viz *Graf č.4*
5. Z jakého nakladatelství používáte učebnice pro čtení? (*otevřená odpověď*) - viz *Graf č.5*

6. Název učebnice/učebnic, které používáte. (*otevřená odpověď*) - viz *Graf č.6*
7. Jste spokojen/a s učebnicí/učebnicemi, se kterými pracujete? (*uzavřená odpověď: ano, ne*) - viz *Graf č.7*
8. Jakým typem písma učíte základy elementárního PSANÍ na vaší škole? (*uzavřená odpověď: vázaným typem písma, nevázaným typem písma*) - viz *Graf č.8*
9. Z jakého nakladatelství používáte písanky? (*otevřená odpověď*) - viz *Graf č.9*
10. Jakou metodou učíte základy elementárního PSANÍ na vaší škole? (*uzavřená odpověď: stávající (klasická), alternativní (inovativní), Comenia Script, jiná*) - viz *Graf č. 10*

Graf č. 1 Odpověď na otázku V jaké části Brna učíte?

1) V jaké části Brna učíte?

Výzkumu se zúčastnilo 72 respondentů. Ze všech dotazovaných respondentů se zúčastnilo 72 žen, což ukazuje, že počet učitelů mužského pohlaví se na 1. stupni ZŠ objevuje velmi zřídka. Počet respondentů a škol se v malém množství liší. Brno má 29 městských částí. Pro lepší přehlednost bylo v dotazníku město rozděleno na čtyři územní části. Původním cílem byl sběr informací z každé městské části v minimálním počtu dvou škol či alespoň snaha o stejný poměr dotazovaných 4 částí. Vzhledem k pandemické situaci a neochotě některých respondentů se původní cíl pozměnil. Z grafu lze vyčíst, že 21 (29,2 %) dotazovaných bylo z části Brna - Útěchov, Ořešín, Jehnice, Ivanovice, Sever, Řečkovice a Mokrá Hora, Medlánky, Královo Pole, Maloměřice a Obřany. U této části vidíme, že počet městských částí je zde sice vyšší než u ostatních, ale ochota respondentů zapojit se do výzkumného šetření zde byla největší.

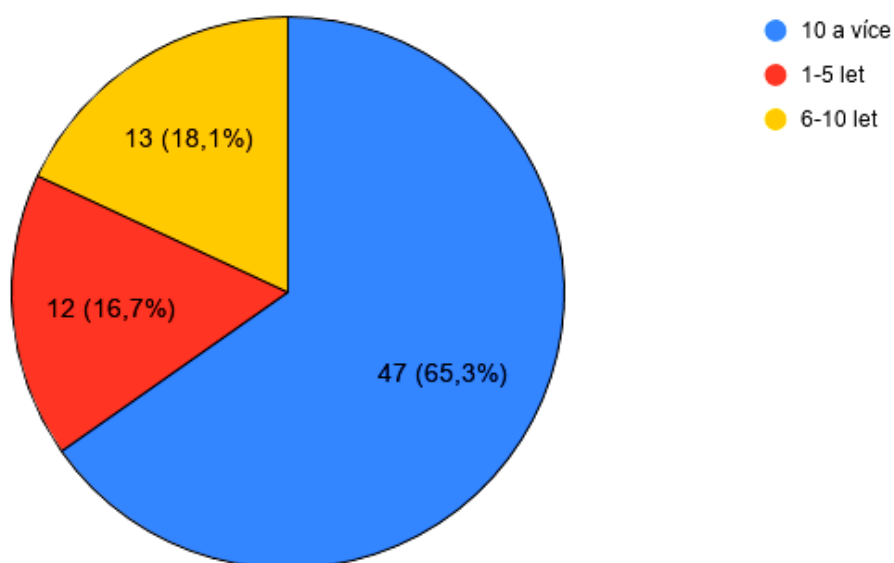
Na druhém místě s počtem 20 (27,8 %) respondentů se umístila část Brna - Střed, Bosonohy, Nový Lískovec, Bohunice a Starý Lískovec.

Mezi nejnižší procentuální počty zúčastněných 16 (22,2 %) respondentů se zařadila část Brna - Líšeň, Vinohrady, Židenice, Černovice, Slatina, Tuřany, Jih a

Chrlice a část Brna - Kníničky, Bystřec, Komín, Jundrov, Žabovřesky, Kohoutovice a Žebětín s nejnižším počtem zúčastněných 15 (20,8 %).

Graf č. 2 Odpověď na otázku Kolik let pedagogické praxe již na 1. stupni ZŠ máte?

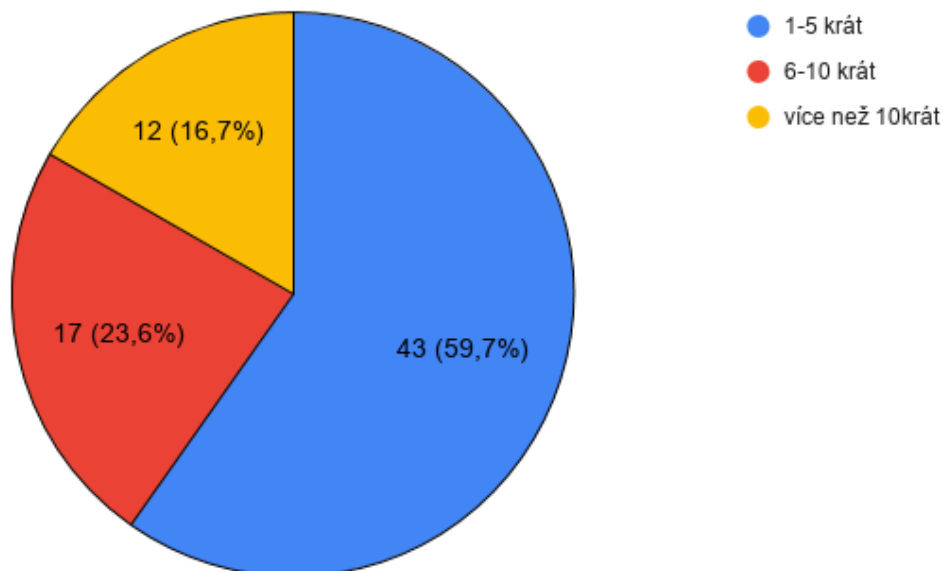
2) Kolik let pedagogické praxe již na 1. stupni ZŠ máte?

U druhé otázky měli respondenti možnost si vybrat z uzavřených variant. Po vyhodnocení položené otázky lze vidět, že na brněnských základních školách v prvních ročnících převažují ve velké míře pedagogové s praxí delší deset let. Ze 72 všech dotazovaných jich 47, tedy 65,3 % sdělilo, že mají dlouholetou praxi. S praxí okolo 6 – 10 let se výzkumného šetření zúčastnilo 13 (18,1 %) pedagogů. V nejméně početné skupině se objevují učitelé s nejkratší délkou praxe. Dvanáct pedagogů (16,7 %) má za svoji učitelskou dráhu nejkratší praxi.

Graf č. 3 Odpověď na otázku *Kolikrát jste učil/a 1. třídu?*

3) Kolikrát jste učil/a 1. třídu? Zvolte alespoň přibližně:

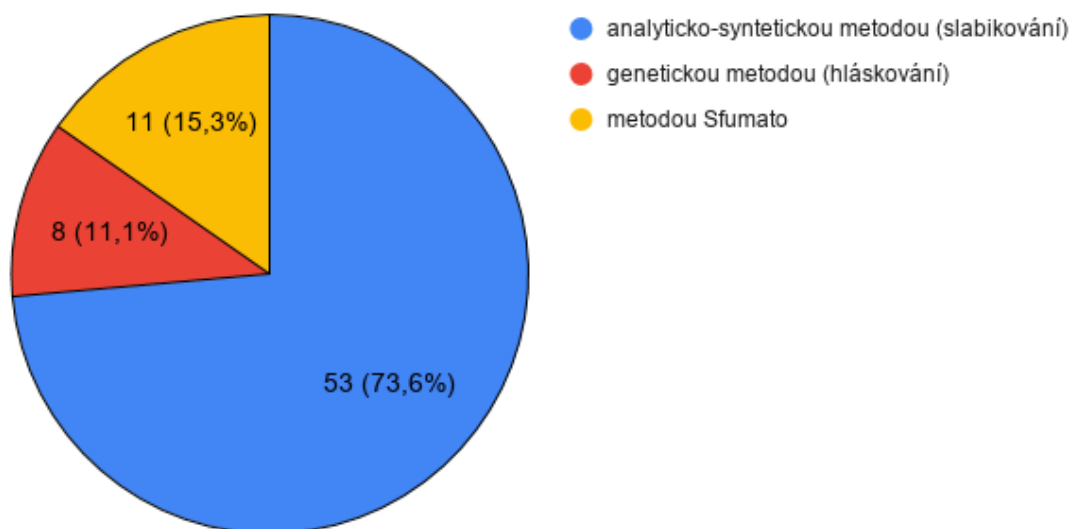
U otázky č. 3 si respondenti mohli vybrat ze tří možných odpovědí. Největší část, tedy 43 (59,7 %) respondentů zvolilo odpověď, že 1. ročník vyučovali 1-5 krát.

Sedmnáct respondentů (23,6 %) zvolilo odpověď, že vyučovali 1. ročník přibližně 6-10 krát.

Dvanáct (16,7 %) respondentů odpovědělo, že 1. ročníky vyučovali více než 10krát. Učitelé s dlouholetou praxí mají mnohem více zkušeností a znalostí co se týče žáků základních škol. Tato věta je však v rozporu, protože dlouholetá praxe automaticky neznamená kvalitu výuky. Při zjišťování odpovědí na dotazník jsem měla možnost se doptávat na některé otázky a při ochotě respondentů jsem toho využila. Některé školy mají způsob vyučování tříd předem daný. U některých učitelů jsem se setkala, že škola má vybrané učitele, kteří se točí pouze v prvním a druhém ročníku, proto jejich zkušenosti, vědomosti a znalosti se pro začínající školáky zvyšují a dochází tak k mnohem kvalifikovanější a kvalitní výuce, která je pro začínající žáky velice důležitá.

Graf č. 4 Odpověď na otázku *Jakou metodou učíte základy elementárního ČTENÍ na vaší škole?*

4) Jakou metodou učíte základy elementárního ČTENÍ na vaší škole?

Šlo o otázku uzavřenou, kde byla i možnost výběru „Jiné“. Zde mohli respondenti volně napsat, kterou metodou vyučují.

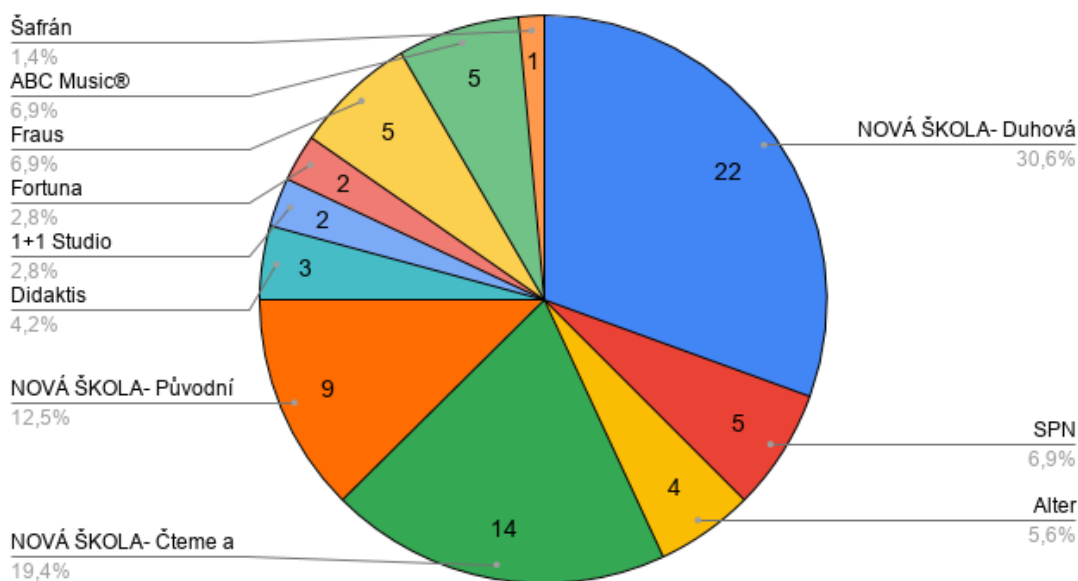
Na tuto otázku však odpověděli všichni respondenti v rámci uzavřených odpovědí, tedy zde žádná jiná metoda není obsažena. Analyticko-syntetická metoda je využívána ze 73,6 % z celkového počtu 72 dotazovaných. Metoda vychází z mluveného slova, novou hlásku žáci vyvozují ze slova. Metoda je založena na analýze a syntéze slov, která je pro pochopení hláskové stavby slova pro velkou část pedagogů nejlepší možnou variantou. Při takovém množství odpovědí lze usoudit, že pedagogové se drží zaručeně známé a propracované metody. Jejich hlavním důvodem pro výběr této metody je fakt, že lze využívat mnoho různých učebnic, metodických příruček a materiálů.

Další nejvíce používanou metodou je metoda Sfumato[®] – Splývavé čtení[®]. Tento výsledek byl pro mne velice překvapivý. V současné době se metoda sice dostává do popředí, ale i přesto jsem očekávala menší počet odpovědí. Tuto metodu zvolilo 11 (15,3 %) respondentů.

Poslední místo obsadila metoda genetická. Z vyhodnocení je metoda nejméně využívanou metodou, kterou uvedlo 8 (11, 1 %) dotazovaných. Metoda genetická je založena na hláskování slov a prioritou je zde čtení s porozuměním.

Graf č. 5 Odpověď na otázku Z jakého nakladatelství používáte učebnice pro čtení?

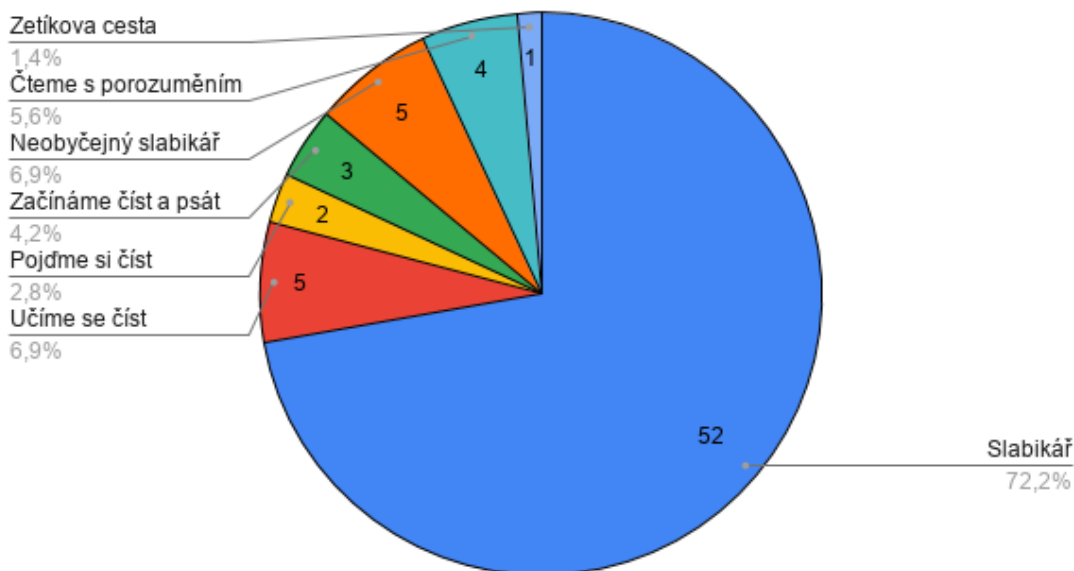
5) Z jakého nakladatelství používáte učebnice pro čtení?

Otázka zabývající se nakladatelstvím, byla otevřená. V průběhu získávání informací ohledně nakladatelství jsem zpozorovala velký počet užívání nakladatelství Nová škola (nns.cz). Pro podrobnější údaje jsem do dotazníku přidala možnost výběru řady u Nové školy. Vybraní respondenti zvolili jako nejužívanější nakladatelství Nová škola. S nejvyšší procentuální hodnotou 30,6 % je zastoupena Nová škola – Duhová řada. Ihned po ní následuje nakladatelství Nová škola- Čteme a píšeme s Agátou s počtem 14 (19,4 %) respondentů. V následující řadě je opět Nová škola (nns.cz)- Původní řada 9 (12,5 %). Naopak nejnižší počet ohlasů dostalo nakladatelství Šafrán s počtem 1 (1,4 %) respondent a za ním následuje Fortuna (2,8 %) a Studio 1+1 (2,8 %).

Graf č. 6 Odpověď na otázku *Název učebnice/učebnic, které používáte?*

6) Název učebnice/učebnic, které používáte?

V současné době existuje mnoho nakladatelství s možností výběru učebnic pro elementární čtení psaní. Při dotazování na tuto otázku mi 72,2 % (52) respondentů odpovědělo *Slabikář* (analyticko-syntetická metoda), ke kterému je přiřazena i *Živá abeceda* a *Pracovní sešity*. Stejně zastoupení (5 respondentů 6,9 %) měly učebnice *Učíme se číst* (genetická metoda) a *Neobyčejný slabikář* (metoda Sfumato).

Respondenti využívají zmíněnou učebnici *Učíme se číst* (genetická metoda) s celou ucelenou řadou (Čtení s radostí, Kresebné uvolňovací cviky, soubory písmen *Písmenka pro žáky*, *Písmena pro učitele* a sadu pěti *Písanek pro prvňáčky*). *Neobyčejný slabikář* je možné využít pro všechny metody čtení a lze ho využít v prvním a druhém ročníku. K danému slabikáři zároveň respondenti využívali soubor *Živá abeceda* aneb *Písmenka* v říši divů vydávané nakladatelstvím ABC Music.

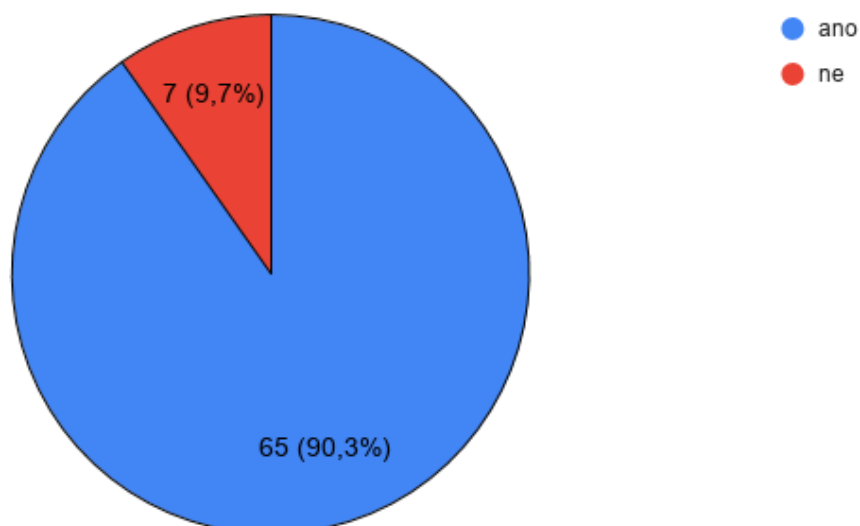
Menší zastoupení měla učebnice *Čteme s porozuměním každý den* (4 respondenti, tj. 5,6 %) z nakladatelství Šafrán. Publikace je využívána pedagogy vyučující metodou Sfumato[®]. Pro genetickou metodu je užívána 3 respondenty 4,2 % učebnice *Začínáme číst a psát* spolu se sešitem *Uvolňovací cviky*.

Mezi poslední používané učebnice se zařadila s 2 respondenty 2,8 % učebnice *Pojďme si číst*, která je součástí souboru *Veselá abeceda*, *Pojďme si číst*, *Čtení pro malé školáky pro analyticko-syntetickou metodu*.

Na posledním místě s jedním respondentem 1,4 % se umístil slabikář *Zetíkova cesta*, který opět obsahuje ucelený soubor *Zetíkova cesta – Písmenkář*, *Slabikář*, *Pracovní sešit*, *Průvodce pro učitele a rodiče* a *Čítanka* (analyticko-syntetická metoda).

Graf č. 7 Odpověď na otázku Jste spokojen/a s učebnicí/učebnicemi, se kterými pracujete?

7) Jste spokojen/a s učebnicí/učebnicemi, se kterými pracujete?

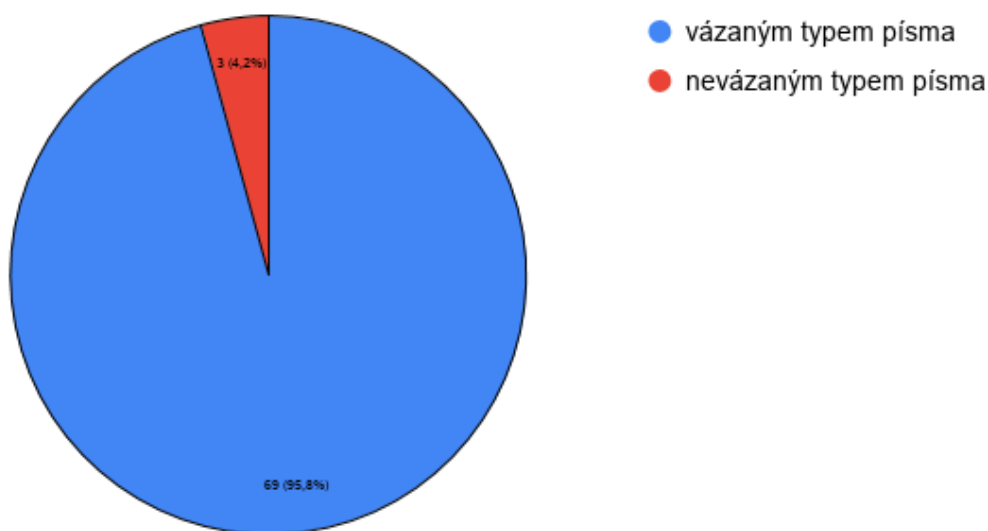

Výsledky šetření ukazují na 90,3 % spokojenost s učebnicemi, které respondenti využívají pro práci s žáky prvních ročníků. Ze 72 dotazovaných respondentek lze říci, že 65 z nich je s učebnicí/učebnicemi, které využívají se svými žáky pro elementární výuku, spokojeno i přes drobné výtky. Při dotazování jsem u některých respondentek měla možnost se zeptat, zda si je vybraly samy, nebo učebnice vybralo vedení školy. Převažovaly odpovědi, že učebnice vybírá vedení školy, tudíž si sami svoji neadekvátnější učebnici, která by splňovala jejich představy, vybrat nemohou.

Pouhých 9,7 % dotazovaných zmínilo nespokojenost s učebnicemi, se kterými v současné době pracují. Jde o 7 učitelek, které by byly spokojenější, kdyby užívaly nejlépe učebnice z jiného nakladatelství, nežli ty, se kterými nyní pracují. Při vhodné příležitosti jsem se zeptala na dodatečné informace. Jedná se o učitelky, které používají učebnice z nakladatelství Fraus. Pouze jedna respondentka zmínila i nakladatelství Nová škola – Čteme a píšeme s Agátou, která nebyla spokojena s přehnanými ilustracemi a množstvím cvičení. Důvodem bylo také to, že dříve využívaly učebnice, které jim vyhovovaly více, avšak vedení školy zvolilo pro následující výuku učebnice z jiného nakladatelství.

Graf č. 8 Odpověď na otázku: Jakým typem písma učíte základy elementárního PSANÍ na vaší škole?

8) Jakým typem písma učíte základy elementárního PSANÍ na vaší škole?

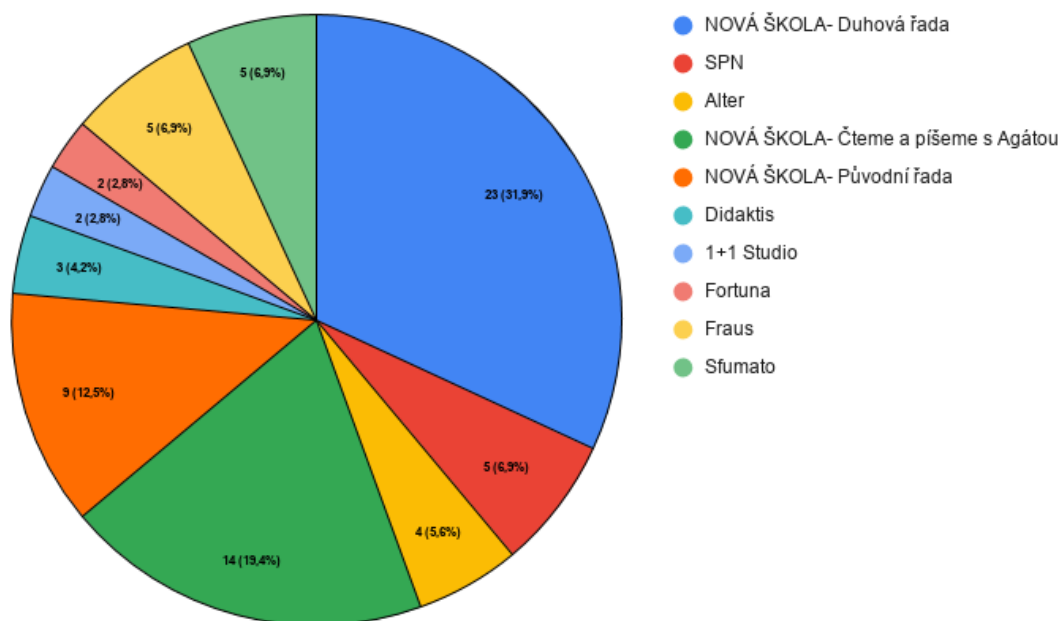
U této otázky respondenti měli na výběr ze dvou možností, odpovědi byly uzavřené. Jelikož dotazník probíhal telefonicky, u této otázky mnoho učitelů bylo zaskočeno a nevědělo, jak mají na otázku odpovědět. Nebylo jim zcela jasné, co pod touto otázkou máme na mysli. Mnoho z nich mne nenechalo kvůli časové vytíženosti dočíst možné odpovědi, kde by jim otázka byla zcela jasná. V dalších telefonátech jsem se poučila a upozorňovala již na začátku této otázky na to, že jsou dvě možné odpovědi a ihned po dokončení otázky jsem zmínila možnost výběru znovu. Z celkového počtu

dotazovaných zvolilo 69 (95,8 %) respondentů odpověď, že vyučují vázaným typem písma.

Z grafu lze vidět, že někteří respondenti odpověděli i jinak. Odpovědi byly překvapující. Očekávala jsem, že v dnešní době se školství více zajímá o nové metody psaní, do kterých je zasazeno i nevázané písmo. Pouze 3 respondenti (4,2 %) vyučují základy elementárního psaní nevázaným typem písma. Při telefonickém zjišťování informací jsem měla možnost se dotazovat na otázky, zeptala jsem se tedy, jaké nevázané písmo učitelky učí a zda jsou s tímto typem písma spokojené. V dané oblasti se nevázané písmo mnoho nevyskytuje, ale na doplňující otázku mi respondenty odpověděly, že vyučují písmem Comenia Script a jejich spokojenost ohledně tohoto písma je více než uspokojující.

Graf č. 9 Odpověď na otázku Z jakého nakladatelství používáte písanky?

9) Z jakého nakladatelství používáte písanky?

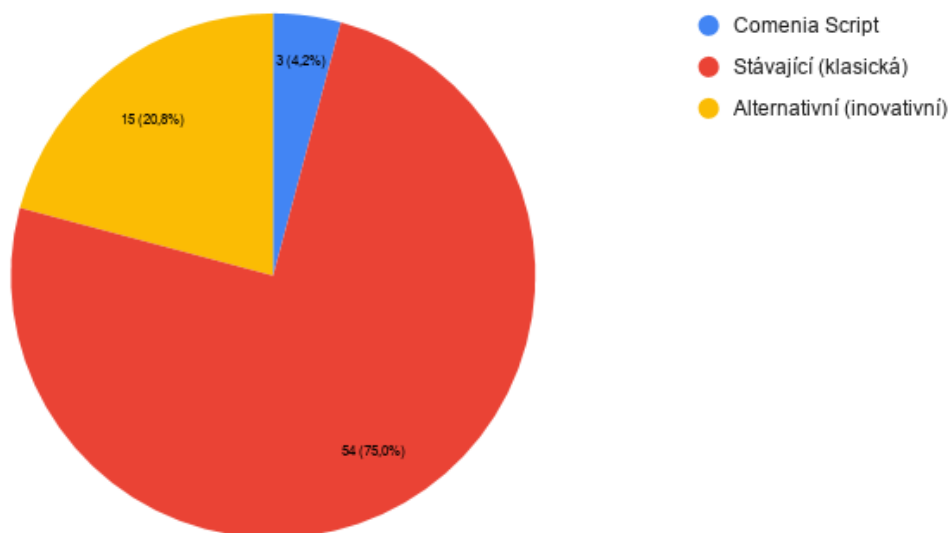
Předposlední otázka obsažená v dotazníku byla otevřená. Dotazovaní respondenti mohli zmínit kterékoliv nakladatelství. Odpovědi na otázku byly opravdu stručné. Největší zastoupení má zde nakladatelství Nová škola (nns.cz). Opět jsem měla možnost při rychlém dotazování přes mobilní telefon se pro zajímavost zeptat na

konkrétní řadu nakladatelství Nová škola (nns.cz). I z tohoto důvodu jsem na konci výzkumného šetření dotazníky musela poupravit a zvolit i řady nakladatelství. Nejvíce vede stejně jako v otázce č. 5 nakladatelství Nová škola - Duhová řada s 31,9 % a po ní následuje s 19,4 % stejné nakladatelství řada Nová škola - Čteme a píšeme s Agátou. S 19,4 % se tu objevuje opět totožné nakladatelství Nová škola (původní řada) 2016. Lze tedy říci, že nakladatelství Nová škola vede nejenom u učebnic pro elementární čtení, ale též u začínajících písarů.

K viditelně nižšímu zastoupení s 6,9 % se zařadilo nakladatelství SPN a nakladatelství ABC Music k metodě Sfumato[®]. Pro výuku elementárního čtení 5,6 % respondentů zmínilo nakladatelství Alter a 4,2 % respondentů zmínilo nakladatelství DIDAKTIS. Nakladatelství Fortuna a Studio 1+1 jsou nejméně využívaná nakladatelství, která jsou pedagogy (2,8 %) užívaná.

Graf č. 10 Odpověď na otázku Jakou metodou učíte základy elementárního PSANÍ na vaší škole?

10) Jakou metodou učíte základy elementárního PSANÍ na vaší škole?

Poslední otázka byla uzavřená. Měla tři možnosti výběru, ale i zde respondenti mohli zvolit možnost „Jiné“. Tu nikdo z respondentek nevyužilo. Otázka nebyla součástí původního dotazníku. Při sesbírání všech informací a následného zpracování

jsem si všimla, že tato otázka by v dotazníku měla zaznít, protože vede k jednomu z cílů diplomové práce.

Ve výšečovém grafu lze vidět velké zastoupení stávající (klasické) metody s 75 %, což odpovídá 54 dotazovaných respondentů. Metoda je nejvíce používána, čtení zde předbíhá psaní.

15 respondentek (20,8 %) využívá metodu alternativní (inovativní). Alternativní metoda byla sestavena pro co nejrychlejší a nejefektivnější postup v písarských dovednostech. Výuka psaní je pro žáky mnohem efektivnější, rychlejší, ale také zábavnější a zajímavější.

Vyučující nejméně užívají nevázané písmo Comenia Script. Písmo je podobné tištěné formě, proto je pro žáky snazší nejen pro jeho osvojení, ale i pro zapamatování. Dotazované respondentky jsou s výukou daného písma velmi spokojené.

Shrnutí

Dotazníkového šetření se zúčastnilo celkem 72 pedagogů vyučující 1. ročníky základních škol v Brně. Vyhodnocením dotazníků jsou výsledky, podle kterých lze na stanovené cíle odpovědět.

Hlavním cílem diplomové práce bylo zjistit, jaké metody ve výuce čtení a psaní jsou v Brně na základních školách nejvíce užívány. Ve výzkumném šetření odpovídali pouze pedagogové, kteří vyučují 1. ročník ZŠ.

Výsledky šetření ukázaly, že základní školy v Brně nejvíce užívají analyticko-syntetickou metodu. Některé školy však vyučují i jinými metodami. Po analyticko-syntetické metodě se zařadila metoda Sfumato a po ní následovala metoda genetická.

Pro výuku elementárního psaní je zcela nejvíce využívána metoda stávající (klasická), kterou vyučuje největší část pedagogů. Další užívanou metodou pro elementární psaní je metoda alternativní (inovativní). S nejnižším stupněm užívání je zastoupeno písmo Comenia Script.

Vyučující v brněnských základních školách při výuce čtení a psaní pracují především s učebnicemi od nakladatelství Nová škola (nns.cz). Při vyhodnocení výsledků se mezi často užívané zařadilo nakladatelství SPN, Fraus, ABC Music, Alter, Didaktis, 1+1 Studio, Fortuna a vydavatelství Šafrán.

Z používaných učebnic uvedených nakladatelství byl často zmiňován Slabikář k analyticko-syntetické metodě (Nová škola nns.cz). Dále byly zastoupeny učebnice Učíme se číst (genetická metoda, SPN), Neobyčejný slabikář (metoda Sfumato, ABC MUSIC), Čteme s porozuměním (Šafrán), Pojďme si číst (analyticko-syntetická metoda, Fortuna) a Zetíkova cesta (analyticko-syntetická metoda, Didaktis).

Nejvíce užívaným typem písma bylo písmo vázané. Pouhé minimum pedagogů vyučuje nevázaným typem písma. Vyučující používají nejvíce písanky z nakladatelství Nová škola (nns.cz). Další písanky používají z nakladatelství SPN, Alter, Didaktis, 1+1 Studio, Fortuna, Fraus a Sfumato.

Diskuze

V poslední době několika posledních letech se podobnému tématu věnovala řada posluchačů ve svých kvalifikačních pracích.

Ve své závěrečné práci s názvem *Metody a formy práce využívané ve výuce čtení a psaní na 1. stupni ZŠ* (PF JU, 2017) se Mgr. Eva Holubářová zaměřuje na metody a formy práce využívané při výuce čtení a psaní v počátečních ročnících. Výzkumná část byla zaměřena na zmapování nakladatelství pro výuku čtení a psaní. Nejčastější odpovědí výzkumného šetření byla zastoupena metoda analyticko-syntetická. Po ní je užívána metoda genetická a dále metoda Sfumato. Za nejvíce používané nakladatelství je považováno nakladatelství Nová škola (nns.cz). V porovnání s mým výzkumem se výsledky shodují: nepoužívanějším nakladatelstvím je Nová škola (nns.cz).

Diplomová práce s názvem *Současné metody psaní na základní škole* (PF JU, 2014) od Ivany Ryšavé. Diplomová práce se zabývá historickými a současnými metodami psaní. V zastoupení nejvíce využívaných metod ve výuce psaní je metoda stávající (klasická). Dále se do pořadí dostává metoda alternativní (inovativní) a písmo Comenia Script. V mém výzkumném šetření se opět shodujeme.

Dále se podobnému tématu věnovala diplomová práce Barbory Červenkové s názvem *Současné pojetí psacího písma v písmkách 1. ročníku ZŠ* (2019). Zde autorka zkoumala, jakou metodou psaní a jakým typem písma vyučující učí na ZŠ. Šetření také ukázalo, že vyučující učí především vázaným typem písma a minimum učitelů nevázaným typem písma, což se s mým šetřením shoduje. Nejvíce se používá metoda stávající (klasická). Nejvíce je zastoupeno nakladatelství Nová škola. V porovnání s mými daty je také zastoupeno nakladatelství Nová škola.

Diplomová práce na téma *Metody a formy výuky elementárního čtení a psaní* (MUNI, 2010) od Kateřiny Forejtové se zabývá metodami, ale také tím, jaké formy ve výuce čtení a psaní jsou učiteli v současném školství nejvíce využívány. Výzkumné šetření se shoduje s mým výzkumem, kdy se vyučuje především analyticko-syntetickou metodou a genetickou.

Jitka Hladká ve své diplomové práci *Komparace metod nácviku počátečního čtení a psaní ve vztahu k rozvoji specifických poruch učení* (CUNI, 2017) se věnovala metodám čtení a psaní z hlediska nahlížení speciálních pedagogů působících

v pedagogicko-psychologických poradnách (PPP). Z výsledků vyplývá, že nejideálnější metodou pro předcházení specifických poruch učení je metoda analyticko-syntetická.

Z výsledků výzkumného šetření lze vyzorovat, že i přes velké množství metod elementárního čtení a psaní se nejvíce využívá metoda analyticko-syntetická. Vyučující se drží osvědčené metody, a to i z důvodu velké materiální podpory pro danou metodu.

V současné době je i velké množství výběru učebnic. Nakladatelství, která učebnice pro počáteční čtení vydávají, je opravdu mnoho. Každá učebnice má své kvality, které vyučujícím vyhovují či nikoliv.

Přes četnost metod elementárního čtení a psaní v současné době, které jsou zmíněné v teoretické práci, lze vyzorovat, že naprostá většina pedagogů a škol využívá metody, které jsou vyhlášené a dobře známé.

Výzkumné šetření této práce se shoduje s teoretickou částí, kdy je uváděno, že analyticko-syntetická metoda je v českých školách nejvyužívanější metodou (Fasnerová, 2018). Dále jsou výsledky šetření v souladu s teoretickou částí práce, kdy uvádíme, že nejrozšířenějším typem písma je písmo vázané (MŠMT 2015). Podle Bohumíry Fabiánkové, Jiřího Havla, Marie Novotné (1999) je klasická (stávající) metoda psaní považována za nejvhodnější postup pro výuku elementárního psaní, z našich výsledků je zřejmé, že jde také o nejvíce užívanou metodu.

Teoretická část práce i získaná data mohou být přínosem pro začínající pedagogy, kteří mají možnost si sami vybírat, jakými metodami elementárního čtení a psaní budou vyučovat 1. ročník ZŠ, jaké učebnice pro výuku si mohou vybrat. Výsledky výzkumu mohou být inspirací či náhledem do problematiky užívání metod pro elementárního čtení a psaní.

Diplomová práce nemusí být však pouze přínosem pro začínající pedagogy. Nové informace mohou získat i pedagogové s delší praxí, kteří by se chtěli dozvědět více o současných metodách a zároveň se informovat o využívanosti metod a spokojenosti s učebnicemi v brněnských školách.

Závěr

Výuka prvopočátečního čtení a psaní je v současnosti velice diskutovaným tématem na našich školách. Používané metody, učebnice a písanky se stávají zájmem pro odborníky i pro učitele.

Cílem diplomové práce bylo seznámení s jednotlivými metodami elementárního čtení a psaní a jejich používání na základních školách v Brně.

První kapitola teoretické části práce je zaměřena na význam výuky čtení a psaní v 1. ročníku ZŠ, díky kterému se u žáků vytváří nejen kladný vztah k učení, ale především se z žáků vytváří vzdělaný jedinec, jehož získané vědomosti mají vliv na jeho působení ve společnosti. Následující kapitoly shrnují dosavadní metody výuky elementárního čtení a psaní z hlediska historického užívání a užívání metod v současné době. Během získávání informací o historických metodách čtení a psaní bylo velice zajímavé pozorovat, jakým směrem se metody do současné podoby vyvíjely.

Učebnice k výuce elementárního čtení a jejich přehled vývoje je zajímavý a v současné době je nespočet možností výběru učebnic, které si škola či učitel mohou pro výuku vybrat.

Ve výzkumné části jsou analyzovány a interpretovány odpovědi ze zadaného dotazníku. Hlavním cílem bylo zjistit, jaké metody pro výuku počátečního čtení a psaní jsou na základních školách v Brně nejužívanější. Mapovány byly metody, kterými se v Brně nejčastěji vyučuje, délka praxe učitelů a jejich zkušenosti s výukou 1. ročníků ZŠ. Součástí dotazníkového šetření byly otázky, které mapují používání učebnic a také nakladatelství, které vyučující užívají, a zda jsou s nimi spokojeni. Při rozsáhlém počtu učebnic na našem trhu si však učitelé či škola mohou vybírat z velké škály. Dalším cílem bylo zmapování učebnic, které učitelé v daném regionu pro výuku využívají. V neposlední řadě jsme se zajímali o výuku elementárního psaní vázaným či nevázaným typem písma a nakladatelstvími, ze kterých vyučující užívají písanky. Všechny cíle stanovené na počátku diplomové práce byly v práci dosaženy.

Při psaní diplomové práce byla příležitost získat přehled nejen o historii metod pro výuku čtení a psaní, ale také o metodách, které se využívají v současné době. Velice zajímavým faktorem bylo sledovat, z čeho dané metody vycházejí a především pozorovat jejich hlavní myšlenku a souvislost mezi sebou. Díky psaní této práce bylo velkým pozitivem získat lepší orientaci v učebnicích, které se v dnešní době využívají pro jednotlivé metody čtení.

Diplomová práce by mohla být dále rozšířena o formy výuky, informace o učitelích z hlediska jejich připravenosti na vyučování elementárních tříd základních škol či o podrobnějším poznání učebnic z hlediska jejich vnitřního uspořádání učiva.

Z výzkumného šetření vyplývá, že nejužívanější metodou pro čtení v brněnských základních školách je metoda analyticko-syntetická a pro výuku elementárního psaní se nejvíce využívá metoda stávající (klasická). Respondenti nejvíce využívají pro elementární výuku učebnice, které jsou vydávány nakladatelstvím Nová škola, s.r.o., se kterými je většina velmi spokojena.

Metody čtení a psaní se neustále zkvalitňují a zlepšují. V současné výuce je snaha o přístup ke každému žákovi z hlediska k jeho individuálním potřebám. Správný výběr metody je tedy nejdůležitějším krokem v 1. ročníku, který má vliv na motivaci žáků a je důležitý pro kladný přístup ke vzdělání.

Seznam odborné literatury

ANDRÝSKOVÁ, Lenka. *Metodický průvodce k Živé abecedě, Slabikáři a Písankám s kocourem Samem: včetně pokynů k sadě Živá abeceda, Slabikář, První psaní, písanky pro metodu Píšeme nevázaným písmem Nova Script*. Brno: Nová škola Brno, 2015, 100 s. Duhová řada. ISBN 978-80-87591-51-2.

ANDRÝSKOVÁ, Lenka a René BAČA. *Písanka pro 1. ročník základní školy: píšeme nevázaným písmem*. Brno: Nová škola Brno, 2016, 40 s. Duhová řada. ISBN 978-80-87591-73-4.

BLAHOUS, Vincenc. *Methodika krasopisu: k užitku učitelstva škol obec. a měšť., střed. a jim příbuz*. Praha: Alois Wiesner, 1891, 176 s. Sborník učitelský.

BELÁSOVÁ, Ludmila. *Vybrané kapitoly z didaktiky písania*. Prešov: Prešovská univerzita, 2002, 85 s. ISBN 80-8068-095-7.

ČAPKA, František a Květoslava SANTLEROVÁ. *Z dějin vývoje písma*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1998, 95 s. ISBN 80-210-1792-9.

ČERVENKOVÁ, Barbora. *Současné psací písmo v písankách 1. ročníku ZŠ*. České Budějovice, 2019. Diplomová práce. Jihočeská univerzita.

ČÍŽKOVÁ, Miroslava. *Metodická příručka k výuce českého jazyka v 1. ročníku základní školy*. Praha: Fortuna, 2006. ISBN 80-716-8957-2.

DOLEŽALOVÁ, Jana. *Prvopočáteční psaní*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, 1998, 124 s. ISBN 80-704-1938-5.

DOLEŽALOVÁ, Jana. *Současné pohledy na výuku elementárního čtení a psaní*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2001, 76 s. ISBN 80-704-1100-7.

FABIÁNKOVÁ, Bohumíra, Jiří HAVEL a Miroslava NOVOTNÁ. *Výuka čtení a psaní na 1. stupni základní školy*. Brno: Paido, 1999, 81 s. ISBN 80-85-931-64-8.

FASNEROVÁ, Martina. *Prvopočáteční čtení a psaní*. Praha: Grada, 2018, 288 s. ISBN 978-80-271-0289-1.

FASNEROVÁ, Martina. *Současné předlohy písma na primární škole jako součást reformy ve školství*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014, 140 s. ISBN 978-80-244-3992-1.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2., rozš. české vyd. Brno: Paido, 2000, 261 s. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-859-3179-6.

GAVORA, Peter. *Výzkumné metody v pedagogice: příručka pro studenty, učitele a výzkumné pracovníky*. Brno: Paido, 1996, 130 s. ISBN 80-859-3115-X.

HARNÚŠKOVÁ, Miriam. *Vývin intelektovo nadaných detí a možnosti jej stimulácie na 1. stupni ZŠ*. Bratislava. In GAVORA, Peter a Oľga ZÁPOTOČNÁ. *Gramotnosť: vývin a možnosti jej didaktického usmerňovania*. Bratislava: Vydavateľstvo UK, 2003, 158 s. ISBN 80-223-1869-8.

HŘEBEJKOVÁ, Jana. *Metodická příručka k vyučování českému jazyku a literatuře v 1. ročníku základní školy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984, 157 s. Metodické příručky pro učitele (Státní pedagogické nakladatelství).

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada, 2016, 256 s. ISBN 978-80-247-5326-3.

JEDLIČKA, Josef. *Úvod do metodiky elementárního čtení a psaní*. Ostrava: Moravské tiskařské závody, 1972, 89 s.

KOŘÍNEK, Miroslav. *Didaktika základní školy*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1985, 175 s. ISBN 14-296-87

KOŘÍNEK, Miroslav a Zdeněk KŘIVÁNEK. *Didaktika prvopočátečního čtení a psaní*. 2. přeprac. vyd. Praha: SPN, 1989, 187 s. ISBN 80-706-6052-X.

KOŠEK BARTOŠOVÁ, Iva. *Metody nácviku elementárního čtení*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014, 94 s. ISBN 978-80-7435-495-3.

KOZEL, Roman. *Moderní marketingový výzkum: nové trendy, kvantitativní a kvalitativní metody a techniky, průběh a organizace, aplikace v praxi, přínosy a možnosti*. Praha: Grada, 2006, 277 s. ISBN 80-247-0966-X.

KŘIVÁNEK, Zdeněk a Radka WILDOVÁ. *Didaktika prvopočátečního čtení a psaní*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 1998, 141 s. ISBN 80-86039-55-2.

- LEBEER, Jo. *Programy pro rozvoj myšlení dětí s odchylkami vývoje: podpora začleňování znevýhodněných dětí do běžného vzdělávání*. Praha: Portál, 2006, 262 s. ISBN 80-7367-103-4.
- LENCOVÁ, Radana. *Comenia Script universal praktický manuál*. Praha: Svět v edici kaligrafie, 2010, 46 s. ISBN 978- 80- 87201- 02- 2.
- NAVRÁTILOVÁ, Mária. *SFUMATO ® – SPLÝVAVÉ ČTENÍ ®*. Praha: ABC Music, 2013.
- PENC, Václav. *Metodika psaní: prozatímní učebnice pro pedagogické fakulty*. 3. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1966, 91 s.
- PIŠTĚCKÁ, Jitka. *Postoj učitelů k rozvoji čtenářské gramotnosti u žáků mladšího školního věku*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2013. Diplomová práce.
- SANTLEROVÁ, Květoslava. *Metody ve výuce čtení a psaní*. Brno: Paido, 1995, 56 s. ISBN 80-85931-05-2.
- SKALKOVÁ, Jarmila. *Úvod do metodologie a metod pedagogického výzkumu: Vysokoškolská učebnice pro studenty filozofických a pedagogických fakult*. 2., dopl. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983, 208 s. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství). ISBN 14-411-83.
- SKLENÁŘOVÁ, Michaela. *Příručka učitele: Nevázané písmo*. Plzeň: Fraus, 2014, 16 s. (pozn.: staženo jako dokument v PDF bez ISBN).
- SKUTIL, Martin. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál, 2011, 254 s. ISBN 978-80-7367-778-7.
- ŠIMIK, Ondřej. *Metodika výuky jednotlivých předmětů na 1. stupni základních škol z pohledu pedagogické praxe: náměty pro začínajícího učitele*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2010, 171 s. ISBN 978-80-7368-431-0.
- ŠIMKOVÁ, Ivana. *Výuka prvopočátečního psaní*. Vlastimil Johanus, 2012, 135 s. ISBN 978-80-87510-11-7.
- WAGNEROVÁ, Jarmila. *Jak naučit číst podle genetické metody*. Plzeň: Západočeská univerzita, 1996.
- WAGNEROVÁ, Jarmila. *Vývoj českého slabikáře od nejstarších dob do současnosti*. 2. vyd., upr. a dopl. Plzeň: Západočeská univerzita, 2000, 110 s. ISBN 80-708-2585-5.

WILDOVÁ, Radka. *Aktuální problémy didaktiky prvopočátečního čtení a psaní*. Praha: UK, 2002, 108 s. ISBN 80-7290-103-6.

Internetové zdroje

ČTENÍ „SFUMATO®“ – „SPLÝVAVÉ ČTENÍ®“ aneb ČTENÍ PRO VŠECHNY DĚTI [online]. © 2021 [cit. 2021-02-22]. Dostupné z: <http://www.sfumato.cz/metodika-sfumato.html>

DOUBRAVA, Lukáš. S alternativními metodami výuky jsou školy spokojeny: Učitelské noviny [online]. 2015 [cit. 2021-02-24]. Dostupné z: <https://www.hmat.cz/media/ucitelske-noviny/alternativni-metody>

Informace Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy pro školy k používání vázaného a nevázaného písma ve výuce [online]. 2015 [cit. 2021-02-22]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/36232/>

Otázky a odpovědi [online]. © 2021 [cit. 2021-02-22]. Dostupné z: <http://www.pisemetiskacim.cz/otazky-a-odpovedi/>

Píšeme tiskacím písmem: Nová škola [online]. © 2021 [cit. 2021-02-22]. Dostupné z: <http://www.pisemetiskacim.cz/otazky-a-odpovedi/co-znamena-metoda-vzajemneho-posilovani-cteni-a-psani/>

Radana Lencová - Informace o písmu [online]. © 2020 [cit. 2021-02-22]. Dostupné z: <https://www.comenia-script.com/informace-o-pismu/>

Učebnice Alter [online]. © 2020 [cit. 2021-02-22]. Dostupné z: <https://www.alter.cz/shop>

Učebnice Dialog [online]. [cit. 2021-02-22]. Dostupné z: <https://knihydialog.cz/ucebnice/cesky-jazyk-pro-1-5-rocnik-/1-rocnik>

Učebnice Didaktis [online]. © 2020 [cit. 2021-02-22]. Dostupné z: <https://www.didaktis.cz/?middle=p:17592186557893&sys=dsh:17592186438501#active>

Učebnice Fortuna [online]. ©2021 [cit. 2021-02-22]. Dostupné z: <http://naseucebnice.cz/68-cteni-psani-cesky-jazyk>

Učebnice Fragment [online]. ©2021 [cit. 2021-02-22]. Dostupné z:
<https://www.fragment.cz/Product/Genre/7797272/zakladni-skoly/>

Učebnice Fraus [online]. © 2021 [cit. 2021-02-22]. Dostupné z:
<https://ucebnice.fraus.cz/>

Učebnice Jinan [online]. ©2021 [cit. 2021-02-22]. Dostupné z:
<https://www.ucebnicemapy.cz/nakladatelstvi/jinan/>

Učebnice Nová škola Brno [online]. ©2013 [cit. 2021-02-22]. Dostupné z:
<http://www.novaskolabrno.eu/cesky-jazyk-1--trida/>

Učebnice Nová škola Brno [online]. ©2021 [cit. 2021-02-22]. Dostupné z:
<https://novaskoladuha.cz/produkty/ucebnice-a-pracovni-sesity/pro-1-rocnik/cesky-jazyk-1/>

Učebnice Nová škola Čteme a píšeme s Agátou [online]. ©2021 [cit. 2021-02-22].
Dostupné z: <https://nns.cz/agata/>

Učebnice Nová škola Píšeme tiskacím písmem [online]. ©2021 [cit. 2021-02-22].
Dostupné z: <http://www.pisemetiskacim.cz/>

Učebnice Prodos [online]. © 2019 [cit. 2021-02-22]. Dostupné z:
<https://ucebnice.org/cesky-jazyk-1st>

Učebnice Sfumato [online]. ©2019 [cit. 2021-02-22]. Dostupné z: <http://www.vyukove-materialy.cz/ucebnice-sfumato-abcmusic>

Učebnice SPN [online]. ©2021 [cit. 2021-02-22]. Dostupné z:
<http://naseucebnice.cz/68-cteni-psani-cesky-jazyk>

Učebnice Studio 1+1 [online]. 2020 [cit. 2021-02-22]. Dostupné z:
<https://www.abcucebnice.cz/?studio-1-1,68,1>

Učebnice Studio 1+1 [online]. 2020 [cit. 2021-02-22]. Dostupné z:
https://www.abcucebnice.cz/O-nas-a1_0.htm

Vzniklo další školní písmo [online]. ©1999-2021 [cit. 2021-02-22]. Dostupné z:
https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/vzniklo-dalsi-nove-psaci-pismo.A140819_155813_domaci_jj

Seznam příloh

Příloha 1: Dotazník pro pedagogy vyučující 1. ročník ZŠ

Příloha 2 – nevázané písmo Comenia Script

Příloha 3 – nevázané písmo, font NNS Script

Příloha 4 – nevázané písmo, font Alter Script

Příloha 5 – nevázané písmo, font Sassoon Infant

Příloha 6 – nevázané písmo, font Nova Script

Příloha 7 – ukázka z učebnice k analyticko-syntetické metodě

Příloha 8 – ukázka z učebnice ke genetické metodě

Příloha 9 – ukázka z učebnice k metodě Sfumato

Dotazník

Dobrý den,

jmenuji se Marcela Fukačová a jsem studentkou 4. ročníku Učitelství pro 1. stupeň ZŠ na Pedagogické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Nyní vidíte dotazník k diplomové práci na téma Metody čtení a psaní v brněnských školách. Chtěla bych Vás tímto požádat o vyplnění dotazníku, který přispěje ke zmapování nejčastěji používaných metod elementárního čtení a psaní v brněnské oblasti

Předem Vám děkuji za Váš čas a ochotu spolupracovat.

Vyplněním dotazníku udělujete souhlas se zapojením do výzkumu.

Odpovědi zaklikněte nebo doplňte.

- 1) Základní škola, kde v Brně učíte: *(otevřená odpověď)*
- 2) Kolik let pedagogické praxe již na 1. stupni ZŠ máte? *(uzavřená odpověď: 1-5 let, 6-10 let, 10 a více)*
- 3) Kolikrát jste učil/a 1. třídu? Napište alespoň přibližně: *(otevřená odpověď)*
- 4) Jakou metodou učíte základy elementárního ČTENÍ na vaší škole? *(uzavřená odpověď: analyticko-syntetická (slabikovací) metoda, genetická (hláskovací) metoda, metoda Sfumato, jiná)*
- 5) Z jakého nakladatelství používáte učebnice pro čtení? *(otevřená odpověď)*
- 6) Napište název učebnice/učebnic, které používáte. *(otevřená odpověď)*
- 7) Jste spokojen/a s učebnicí/učebnicemi, se kterými pracujete? *(uzavřená odpověď: ano, ne)*
- 8) Jakým typem písma učíte základy elementárního PSANÍ na vaší škole? *(uzavřená odpověď: vázaným typem písma, nevázaným typem písma)*
- 9) Z jakého nakladatelství používáte písanky? *(otevřená odpověď)*
- 10) Jakou metodou učíte základy elementárního PSANÍ na vaší škole? *(uzavřená odpověď: stávající (klasická), alternativní (inovativní), Comenia Script, jiná)*

Ukázka nevázaného písma Comenia Script

Handwriting practice for the letter 'b' in Comenia Script. The page is divided into two columns. The left column shows lowercase 'b' and the right column shows uppercase 'B'. Each letter is shown with numbered arrows indicating the stroke order. Below the stroke order are rows of dotted letters for tracing. The first row shows a sequence of lowercase 'b's and uppercase 'B's. The second row shows a sequence of lowercase 'b's and uppercase 'B's. The third row shows the words 'buk', 'boty', and 'bába' written in lowercase. The fourth row shows 'Bb' and 'Bára' written in uppercase. The page is decorated with smiley faces at the bottom of each column.

Ukázka nevázaného písma, font NNS Script (nakladatelství Nová škola – nns.cz)

Aa

Aleš

aktovka

auto

astra

ananas

Adam, Ája, Alice,
je prvňáčků trojice.
Rádi píší, rádi čtou,
učení je pro ně hrou.

*a a A Á a Á A a A á A
m á m a M á Á a á m á*

A

a

K	S	m	K	m		
L	L	v	K	L	S	
S	m	a	A	a	A	K
A	A	A	A	A	A	A
S	A	A	K	A	A	A
K	S	L	m	S		

ALEŠ
Adam
ALAN
Marek
MIREK

ÁJA
Alice
BÁRA
Ála
MIRKA

ma

Má

Ma

má

MA

A A A A A a a a a a

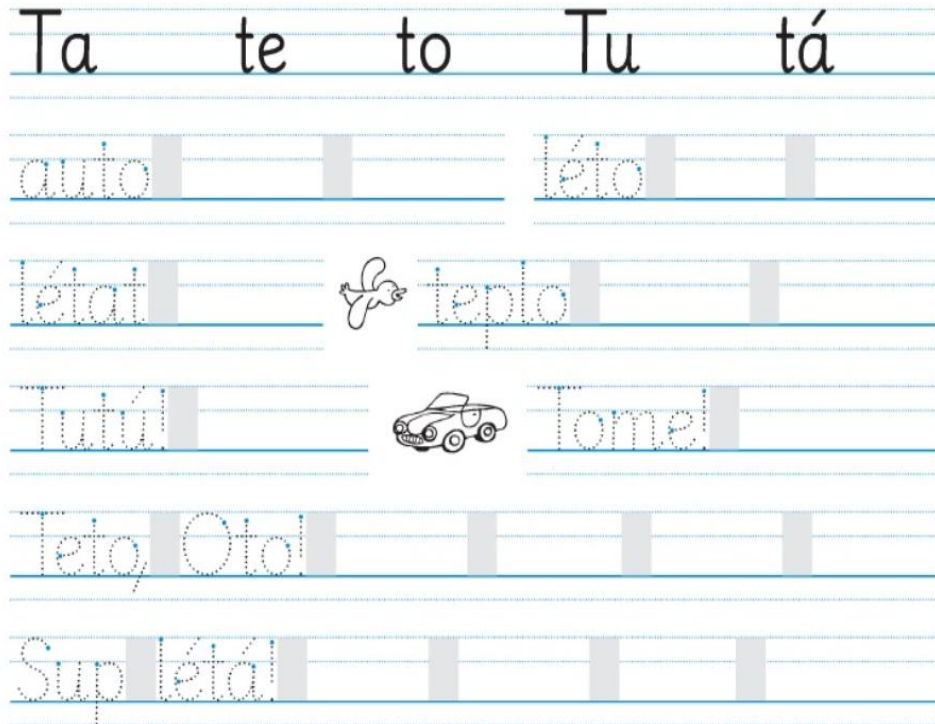
16 *Proble odstavků řiďte slova. Ukažte, kde se slova skládají. Hleďte „a“.*
Naučte se rozpoznať. V textu vyznačte „Á, á“ různými barvami.
Čtěte písmena v háčcích.

17 *Obkružte náčtení „A, a“.*
Výbarvěte všechna políčka s „A, a“.

Ve prvních vyznačte „A, a“, „Á, á“.
Přiváží písmeno podle tahu, kterou hlásku dýšáte na začátku slova.
Spojte levou a pravou kůži. Čtěte varšavské slabiky.

Každou barvu vyznačte barvou, kterou má stejné písmeno na kůžích.
Pište „A, a“.

Ukázka nevázaného písma, font Alter Script (nakladatelství Alter)

Ukázka nevázaného písma, font Sassoon Infant (nakladatelství Fraus)

Ukázka nevázaného písma, font Nova Script (nakladatelství Nová škola – DUHA, s.r.o.)

Otáčíte a čtete.

Lu su mü Su pu

Pojmenjte obrázky. Píšte slabiku.

 mu mu

 lu lu

 su su

 pu pu

 úl úl

Pojmenjte obrázky.
Píšte slabiku.

 su su se

 tu to

Živá abeceda, s. 36

Ukázka učebnice: Slabikář Nová škola (nns.cz) analyticko-syntetická metoda

⚙️	①	②	③	④	⑤	⑥
	sta	mlu	drá	ple	vlá	tla
	sto	mlé	dra	plu	vle	tlu
	sla	mla	dro	pla	vla	tma
	sle	mly	dru	pra	vrá	trá

✍️	SLE	KRÁ	TRÁ	DRÁ
	VA	VA	VA	PY
	VÍ	SA	MY	TY
	PÍ	JÍ	PÍ	PE

☉ Dana pije mléko. *David seká trávu.*
 David seká trávu. *Dáša plete šálu.*
 Dáša plete šálu. *Dana pije mléko.*

✍️ Kdo plete šálu? Šálu plete _____.
 Kdo pije mléko? Mléko pije _____.
 Kdo seká trávu? Trávu seká _____.

▼ Slunce je za draky.
 Klára slepila mraky.
 U lesa zelená se kráva.
 Pase se tam naše tráva.

B – B.

B B	
B	

BUDE MI SEDM LET. UMÍM PLAVAT.

V PÁTEK ODPOLEDNE BÝVÁM V

VÍTEK MÁ V TU DOBU

A EVA JE NA BALETU.

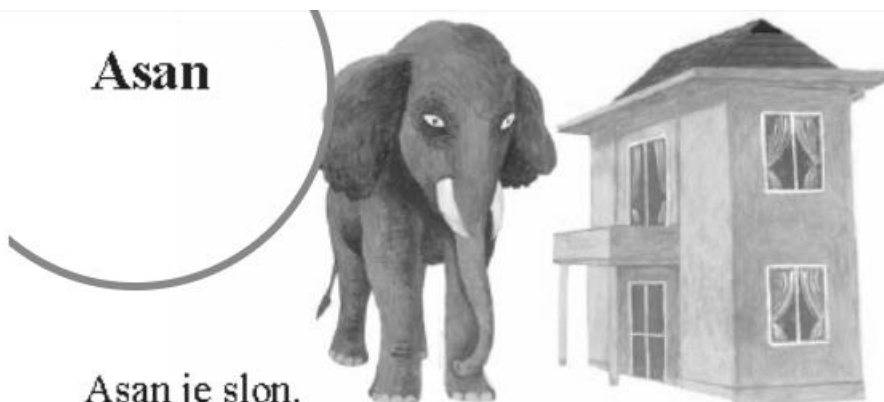
54

- Vyprávěj, co se děje na obrázku.
- Vybarvi písmeno B červeně. B – B, čteme Bára začíná na B.
- Piš písmeno B. Hodnot stejně jako u ostatních písmen.
- Čti věty. Pověď, co ses dozvědí(a).

procvičovací kód: 561 054

Ukázka učebnice: Neobyčejný slabikář I. díl (ABC Music) metoda Sfumato®

Asan

Asan je slon.

Asan je velký slon.

Asan je velký jako dům.

Asan dupe:

„Dejte mi sem kládu!

Tu já snadno unesu!“

Asan nese kládu.

Nosí klády sám.

Je to tak, a ne jinak,

Asan je velký silák.